

ZNAČENJE POJEDINIH IZRAZA U KAZNENOM ZAKONU I NJIHOVO TUMAČENJE U SUDSKOJ PRAKSI

1. UVOD

Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske u Glavi XIII u čl. 105. (113.) definirao je zakonske izraze i to ukupno sedam izraza; teritorij Republike Hrvatske, vojnu osobu, ispravu, novac, znaci za vrijednost, silu i motorno vozilo, dok je istodobno Krivični zakon Republike Hrvatske u Glavi I u čl. 3. ukupno definirao 12 zakonski izraza i to; službenu osobu, vojnu osobu, odgovornu osobu, društvenu imovinu, društveno pravnu osobu, izbore, pokretnu stvar, motorno vozilo, ispravu, novac, znaci za vrijednost i silu.

Kao što vidimo neki izrazi su definirani u oba Zakona, kao što su; zakonski izraz: vojna osoba, isprava, novac, znaci za vrijednost i sila. Ti izrazi su u oba zakona definirani istovjetne.

Novi Kazneni zakon koji se primjenjuje od 1.siječnja 1998. godine opisao je ukupno 29 zakonskih izraza, a izmjene i dopune Zakona koje su uslijedile u prosincu 2000. godine, a stupile su na snagu 30. prosinca 2000. godine dopunile su definiciju službene osobe i dodale jedan novi zakonski izraz, definirano je tko se smatra članom obitelji, tako da sada čl. 89. KZ ima ukupno 30 zakonskih izraza.²

Te izmjene su donijele neka nova kaznena djela, a s njima se ukazala potreba za posebnim određivanjem zakonskih izraza koji se u tim djelima spominju.

Nakon toga, slijedeća izmjena Kaznenog zakona do koje je došlo 2004. godine donijela je proširenje definiranja zakonskih izraza, tako da sada Kazneni Zakon³ u članku 89. Općega dijela ukupno navodi 35 različitih zakonskih izraza koji se koriste u kaznenome zakonu kod opisivanja zakonskih bića pojedinih kaznenih djela.

¹ Ana Garačić, zamjenica predsjednika VSRH i predsjednica Kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske

² Članak 19. U članku 89. stavku 3. dodaje se nova rečenica koja glasi: "Službena osoba je i strani javni službenik, zastupnik ili službenik u stranom predstavničkom tijelu, službenik međunarodne organizacije čiji je Republika Hrvatska član, zastupnik ili službenik međunarodne parlamentarne skupštine čiji je Republika Hrvatska član te sudac ili službenik međunarodnog suda čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvaća". U stavku 6. riječi: "poduzeće" i "javno poduzeće" brišu se. Dodaje se stavak 30. koji glasi: "(30) Članovi obitelji u smislu ovoga Zakona jesu: bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, rođak po krvi u ravnoj lozi, posvojitelj i posvojenik, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno i srodnik po tazbini do drugoga stupnja zaključno, a žive u zajedničkom kućanstvu."

³ KZ/97 uz Izmjene i dopune Kaznenog zakona od 1. listopada 2004. godine (NN, br. 129/00 i NN, br 105/04)

Jasno je da to nisu svi oni izrazi koji se u zakonu spominju, no to je najveći dio tih izraza. Objašnjenja ostalih izraza pronalazimo u drugim zakonima, pravnoj literaturi i literaturi u najširem smislu riječi ili pak u sudskoj praksi koja je u pojedinim konkretnim odlukama tim izrazi već dala određeno značenje.

Posljednje izmjene uvode je pet novih izraza; računalni sustav, računalni podatak, računalni program, genetski istovjetno biće i plaćenik, koje zakon objašnjava, a što uvelike olakšava primjenu novih zakonskih normi na konkretne pravne slučajeve.

Osim pet novih izraza u zakonu su izmijenjene i definicije nekih od zakonskih izraza koji su već postojali, da bi se uskladile s novim bićima kaznenih dijela koja su također doživjela izmjene. Postojeći zakonski izrazi koji su dopunjeni ili izmijenjeni odnose se na definiciju: službene osobe, vojne osobe, pravne osobe, izbora, grupe ljudi i zločinačke organizacije.

2. SLUŽBENA OSOBA

Izmjene u stavku 3. članka 89. KZ koje su učinjene 2004. godine posljedica su usuglašavanja KZ s Ustavom Republike Hrvatske, pozitivnim pravnim propisima i relevantnim konvencijskim pravom. Pojam - službene osoba - usklađuje se s kategorijama službenih osoba koje su propisane Zakonom o državnom odvjetništvu, Zakonom o ravnopravnosti spolova, Zakonom o pravobranitelju za djecu, te s Dodatnim protokolom uz Kaznenopravnu konvenciju o korupciji koji je Republika Hrvatska potpisala i koji propisuje obvezu država stranaka na inkriminiranje aktivne i pasivne korupcije domaćih i stranih sudaca porotnika i domaćih i stranih arbitara.

U tom je dijelu kategorijama osoba koje se smatraju službenim osobama u smislu čl. 89. stavak 3. pridodan i "domaći arbitar". Kod kaznenih djela koja je Republika Hrvatska obvezna kažnjavati po međunarodnom pravu (npr. čl. 343., 347. i 348. KZ) nadopunjen je pojam "službene osobe" kategorijama "strani sudac porotnik i strani arbitar".

Nakon izmjene Zakona službena osoba, kad je ona označena kao počinitelj kaznenog djela, je izabrani ili imenovani dužnosnik u predstavničkom tijelu, državni dužnosnik i službenik koji obavlja službene poslove u tijelima državne uprave, lokalne samouprave i uprave, jedinici lokalne samouprave, tijelima sudbene vlasti, u Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Državnom odvjetništvu, Pučkom pravobraniteljstvu Republike Hrvatske, Pravobraniteljstvu za djecu, Pravobraniteljstvu za ravnopravnost spolova, Uredu predsjednika republike, tijelu, uredu i stručnoj službi Vlade Republike Hrvatske i Hrvatskoga sabora, nositelj pravosudne dužnosti, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, Glavni državni odvjetnik Republike Hrvatske i njegovi zamjenici, Pučki pravobranitelj Republike Hrvatske i njegovi zamjenici, Pravobranitelj za djecu i njegovi zamjenici, Pravobranitelj za ravnopravnost spolova i njegovi zamjenici i domaći arbitri te javni bilježnik.

Kod kaznenih djela koje je Republika Hrvatska dužna kažnjavati po međunarodnom pravu službena osoba je strani javni službenik, zastupnik ili službenik u stranom predstavničkom tijelu, službenik međunarodne organizacije čiji je Republika Hrvatska član, zastupnik ili službenik međunarodne parlamentarne skupštine, čiji je Republika Hrvatska

član, te sudac ili službenik međunarodnog suda čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvaća, strani sudac porotnik i strani arbitar.

Strani javni službenik je osoba koja obavlja javnu službu prema definiciji pojma javnog službenika u državi u kojoj obavlja tu javnu službu (npr. član vlade).

Zastupnik i službenik u stranom predstavničkom tijelu – ovaj pojam treba tumačiti prema pravilima unutarnjeg pravnog poretka strane države.

Službenik međunarodne organizacije je javni službenik zaposlen u administrativnim tijelima međunarodnih organizacija (npr. Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i sl.).

Zastupnik ili službenik međunarodne parlamentarne skupštine – radi se o skupštinama sa zakonodavnim, upravnim i savjetodavnim funkcijama (npr. članovi Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, zastupnik u Europskom parlamentu i sl.).

Sudac ili službenik međunarodnog suda – ovaj pojam odnosi se na suce međunarodnih sudova (npr. suce Europskog suda za ljudska prava), međunarodne službenike (npr. tužitelje Haaškog suda), ali ne i na suce arbitražnih sudova.

2.1. Zakonski izraz – službena osoba – u praksi sudova

2.1.1. Odvjetnik se ne može podvesti ni pod jedan od taksativno navedenih oblika u kojima se ostvaruje taj pojam prema zakonskoj odredbi, pa branitelj okrivljenika nema svojstvo službene osobe.⁴

2.1.2. Mjernički vještak koji u sudskom postupku po nalogu suda utvrđuje među, nema svojstvo službene osobe. U postupku je nesporno utvrđeno da je oštećenik u inkriminirano vrijeme u šumi tijekom uviđaja postupao kao mjernički vještak, a nije obavljao poslove od općeg interesa za Republiku u smislu čl. 4. Zakona o geodetskoj izmjeri i katastru zemljišta (NN br. 16/74 i 10/78). Stoga u konkretnom slučaju nije imao svojstvo službene osobe, kako je to pogrešno pravno ocijenio prvostupanjski sud, te je oglašavanjem optuženika krivim za krivično djelo iz čl. 51. st. 1. i 2. KZH povrijeđen krivični zakon na njegovu štetu. Stoga je uvažavanjem optuženikove žalbe pobijana presuda pod toč. 2. preinačena u pravnoj oznaci djela u smislu krivičnog djela iz čl. 51. st. 1. KZH.⁵

2.1.3. Sudac porotnik je službena osoba jer povremeno obavlja sudačku dužnost u sudu kao državnom tijelu. Prema tome, kad optuženik fizički napadne suca porotnika zbog njegova sudjelovanja u donošenju određene odluke i tako ugrozi njegov fizički integritet, počinio je kvalificirani oblik krivičnog djela ugrožavanja sigurnosti iz čl. 51. st. 2. KZRH.⁶

⁴ Iz odluke Okružnoga suda u Zagrebu, KŽ-2127/88 od 23. svibnja 1989.

⁵ Iz odluke VSRH, KŽ-573/89 od 26. listopada 1989.

⁶ Iz odluke Okružnoga suda u Zagrebu, KŽ-2616/90 od 15. siječnja 1991.

2.1.4. Nisu u pravu državni odvjetnik i oštećenik kada tvrde da pobijano rješenje nije na zakonu osnovano, jer je sud pogrešno uzeo da nastavnik u školi nema svojstvo službene osobe. Čl. 89. st. 3. KZ precizno je odredio krug osoba koje imaju to svojstvo, što je i navedeno u pobijanom rješenju. U taj krug ne ulaze nastavnici koji ne obavljaju ni državnu ni javnu ovlast, niti je škola tijelo državne ili lokalne samouprave ili uprave, radi čega bi posao nastavnika ulazio u krug službenih dužnosti, kao što pravilno uzima sud prvog stupnja. Državni se odvjetnik poziva na sudsku praksu iz 1981.⁷ godine kada je bio na snazi Krivični zakon Republike Hrvatske, ispuštajući pri tome iz vida da je u čl. 3. st. 1. toga Zakona pojam službene osobe bio drukčije određen i postavljen tako da je u njega ulazio širi krug osoba. Pod pojam službene osobe ulazile su i sve osobe koje su obavljale određene poslove i u pravnim osobama, a ne samo u tijelima navedenim u čl. 89. st. 3. KZ. Pravilno je, stoga, sud prvog stupnja ocijenio da okrivljenik nema svojstvo službene osobe, radi čega ne može biti počinitelj kaznenog djela iz čl. 127. KZ, već da se radnje, koje mu se inkriminiraju istražnim zahtjevom, mogu pravno označiti po čl. 213. st. 2. KZ, kao kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe, za koje se ne provodi istraga. (Iz odluke VSRH, IV KŽ-93/02 od 14. svibnja 2002.)

2.1.5. Policajac u patroli je službena osoba, jer prema odredbi čl. 31. Zakona o unutarnjim poslovima Ministarstva unutarnjih poslova, policajac je radnik koji ima posebne dužnosti i ovlasti određene zakonom. Dužan je poslove, između ostalog i otkrivanje krivičnih djela i hvatanje počinitelja obavljati u svakoj prilici bez obzira nalazi li se na službenoj dužnosti i da li mu je to stavljeno u zadatak.⁸

2.1.6. Samostalni upravni referent u policijskoj upravi je službena osoba. Suprotno takvim navodima prvostupanjski sud je na listu četiri svoje presude obrazložio da je iz svih navedenih dokaza utvrđeno da je okrivljenik u kritično vrijeme radio u policijskoj upravi na mjestu samostalnog upravnog referenta Odsjeka za poslove stranca. Stoga je, kao što je prvostupanjski sud naveo, kao službena osoba, a prema vlastitoj obrani imao izravne ovlasti da osobno potpisuje naloge za podizanje domovnica, te ispisuje nalog za upis u hrvatsko državljanstvo. Prema tome, radnja zlorabe službenog položaja u dokaznom postupku nesporno je utvrđena. Netočni su navodi u žalbi da nije utvrđeno da bi okrivljenik na protupravan način pribavio imovinsku korist. Naime, u izreci presude okrivljenik je oglašen krivim da je ostvario nepripadnu materijalnu dobit u iznosu od 2.160,00 kuna.⁹

2.1.7. Ravnatelj škole nije službena osoba, jer on nije izabrani ili imenovani dužnosnik u predstavničkom tijelu, državni dužnosnik ili službenik u tijelima državne uprave i samouprave, tijelu sudbene vlasti i drugim pravosudnim tijelima, Uredu predsjednika Republike, tijelu, uredu i stručnoj službi Vlade Republike Hrvatske i Hrvatskog sabora, nositelj pravosudne dužnosti, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske, državni odvjetnik Republike Hrvatske i njegov zamjenik, državni pravobranitelj i sl., a niti se njegova dužnost poklapa s bilo kojom navedenom u čl. 89. st. 3. KZ.¹⁰

⁷ Nastavnik osnovne škole koji u obavljanju te funkcije zlostavi učenika, ima svojstvo službene osobe, u smislu čl. 3. KZRH, pa prema tome čini krivično djelo zlostavljanja u službi. (Iz odluke Okružnoga suda u Bjelovaru, KŽ-604/81 od 23. lipnja 1981.)

⁸ Iz odluke VSRH, KŽ-608/93 od 16. rujna 1993.

⁹ Iz odluke Županijskog suda u Zagrebu, broj KŽ-1516/98 od 2. veljače 1999.

¹⁰ Iz odluke VSRH, KZZ-7/99 od 22. ožujka 2000.

2.1.8. Čuvar zaštitarske službe nema svojstvo službene osobe, pa opravdano u svojoj žalbi ističe optuženi J. da je sud proglašivši ga krivim za kaznena djela iz čl. 91. toč. 7. u svezi s čl. 33. Kaznenog zakona povrijedio kazneni zakon na njegovu štetu. Naime, činjeničnim opisom prvostupanjske presude utvrđeno je da su optuženici J. i S. pucali u namjeri da ga ubiju, "djelatnika zaštitarske službe Č. Ž.", koji ih je htio spriječiti u počinjenju kaznenog djela razbojništva, te ovakvu njihovu aktivnost pravno označavaju kao postupanje kojim su "... započeli, ali nisu dovršili da usmrte službenu osobu u vrijeme kada obavlja poslove osiguranja osoba i imovine...". Točno je da je Ž. Č. bio osoba koja je angažirana da čuva "osobe i imovinu" u poslovnici FINA-e, ali ova okolnost njemu još uvijek ne daje status službene osobe, kako je on određen čl. 89. st. 3. i 5. Kaznenog zakona. Naime, angažirani djelatnik zaštitarske službe, iako je njegova radna zadaća upravo čuvanje osoba i imovine, niti na koji način ne može biti izjednačen sa dužnosnicima i službenicima koji obavljaju službene poslove u tijelima državne vlasti u najširem smislu te riječi. Njegova zadaća čuvanja ljudi i imovine proizlazi iz ugovorne obveze tvrtke u kojoj je zaposlen sa FINA-om, a ne iz obaveza tijela državne vlasti, pri čemu se pojam državne vlasti tumači u najširem smislu te riječi, u skladu sa naznakom "službenih osoba" u čl. 89. st. 3. Kaznenog zakona.¹¹ (Iz odluke VSRH, I KŽ-599/04 od 4. studenog 2004.)

3. VOJNA OSOBA

Vojna osoba je djelatna vojna osoba, ročnik, pričuvnik dok se nalazi na vojnoj službi, kadet, te državni službenik ili namještenik raspoređen na ustrojbeno mjesto djelatne vojne osobe

Zakonski izraz – vojna osoba – izmijenjen je Zakonom o izmjenama i dopunama KZ¹² iz 2004. godine, a ta izmjena izvršena je radi usklađivanja Kaznenog zakona sa važećim odredbama članaka 3. i 4. Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske.¹³

3.1. Zakonski izraz – vojna osoba – u praksi sudova

3.1.1. Pripadnik dobrovoljačkih jedinica rezervne policije nije vojna osoba, jer te jedinice ne ulaze u sastav oružanih snaga Republike Hrvatske u smislu Zakona o obrani, NN br. 49/91 i 53a/91.¹⁴

3.1.2. Kaznena djela napada na vojnu osobu u obavljanju službe iz čl. 206. OKZRH i prinude na vojnu osobu u obavljanju službene dužnosti iz čl. 205. OKZRH, ne mogu se podvesti pod kaznena djela napada na vojnu osobu u obavljanju službene dužnosti iz čl. 357. KZ/97 i prisile prema vojnoj osobi u obavljanju službene dužnosti iz čl. 356. KZ/97, premda ona odgovaraju opisu ovih kaznenih djela iz KZ/97, jer objekt napada nije vojna osoba u smislu čl. 105. st. 2. OKZRH i čl. 3. st. 2. KZRH, odnosno sada u smislu čl. 89. st. 4. KZ/97,

¹¹ Iz odluke VSRH, I KŽ-599/04 od 4. studenog 2004.

¹² NN, broj 105/04

¹³ NN, broj 33/02, 58/02

¹⁴ Iz odluke VSRH, Kzz-7/99 od 22. ožujka 2000.

dakle ne postoji istovjetnost pojmovnog određenja vojne osobe kao elementa tih kaznenih djela, radi se o vojnim kaznenim djelima koja su počinili pripadnici pobunjeničke vojske, tzv. Republike srpske krajine, prema pripadnicima te iste vojske, unutar njihovih snaga za vrijeme vojne okupacije našeg državnog teritorija u vrijeme oružanog sukoba, a sastoje se u povredi vojne dužnosti koja je unutarnja stvar države i predstavlja specifičnost njezinog političko-ekonomskog sustava koji se ne pojavljuje u svim pravnim sustavima na isti način i iz istih razloga. Stoga se odnosi unutar te pobunjeničke vojske u okviru umjetno stvorene tvorevine ne mogu legalizirati i prosuđivati prema propisima o hrvatskim oružanim snagama, budući, dakle, da objekt napada nije vojna osoba u smislu čl. 105. st. 2. OKZRH i čl. 3. st. 2. KZRH, odnosno sada čl. 89. st. 4. KZ/97.¹⁵

4. ODGOVORNA OSOBA

Odgovorna osoba u smislu Kaznenog zakona je osoba kojoj je povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe, državnog tijela i tijela lokalne samouprave i uprave i tijela lokalne samouprave.

4.1. Zakonski izraz – odgovorna osoba – u praksi sudova

4.1.1. Projektant koji je u određenoj projektnoj organizaciji ovlašten da izrađuje projekte određene vrste kao i da te projekte ovjerava, ima svojstvo odgovorne osobe u smislu čl. 3. toč. 4. KZH jer su mu povjereni određeni poslovi što se odnose na izvršenje zakonskih propisa i drugih normativnih akata u privrednom procesu njegove radne organizacije.¹⁶

4.1.2. Optuženik (oglašen krivim za krivično djelo iz čl. 222. st. 1. i 3. KZH) neosnovano tvrdi da je djelovao samo kao punomoćnik oštećene radne organizacije i da stoga nije imao svojstvo odgovorne osobe. Optuženik je na temelju zaključenog ugovora označen kao punomoćnik, i bio je ovlašten da za račun i u ime oštećene radne organizacije kupuje trgovačku robu u tranzitu po zaključnicama koje su mu ostavljene na raspolaganje. Time su optuženiku bili povjereni određeni poslovi koji se odnose na izvršenje zakonskih propisa odnosno samoupravnog općeg akta, a na temelju posebnog ovlaštenja u organizaciji udruženoga rada koje mu je omogućavalo raspolaganje odnosno upravljanje društvenom imovinom. Takva situacija, ovlaštenja i dužnosti optuženika u izvršenju propisa u vezi s upravljanjem društvenom imovinom, svakako čine osobu, koja u tome smislu djeluje, odgovornom osobom prema čl. 3. st. 4. KZH. Stoga ni od kakvog značenja nije činjenica da optuženik nije bio u radnom odnosu u oštećenoj radnoj organizaciji ili što je to bio u zadrugi "G.", preko koje je došao u kontakt s oštećenom radnom organizacijom.¹⁷

4.1.3. Čuvar nema svojstvo odgovorne osobe, kao što se navodi u odluci koja slijedi. Naime, u smislu čl. 3. st. 4. KZH odgovornom se osobom ima smatrati ona osoba u organizaciji udruženoga rada kojoj je, s obzirom na njezinu funkciju ili s obzirom na posebno

¹⁵ Iz odluke VSRH, I Kž-590/98 od 27. prosinca 2001.

¹⁶ Iz odluke VSRH, Kzz-7/99 od 22. ožujka 2000.

¹⁷ Iz odluke VSRH, Kž-427/89 od 9. svibnja 1990.

ovlaštenje, povjeren određeni krug poslova koji se odnose na izvršenje zakonskih propisa, ali i drugog općeg akta u upravljanju društvenom imovinom ili se odnose na upravljanje proizvodnjom ili nadzor nad njom. Budući da je optuženik kao vratar bio zadužen isključivo čuvati od otuđenja imovinu radne organizacije u kojoj je bio zaposlen, a da mu u sklopu te dužnosti nije povjeren još i određeni krug poslova u vezi s izvršenjem propisa ili odredaba samoupravnog općeg akta u vezi s upravljanjem društvenom imovinom ili upravljanjem proizvodnim procesom ili u vezi s nadzorom nad tim procesom – to po stajalištu ovoga suda nije tim zaduženjem, čuvanjem imovine od otuđenja, stekao svojstvo odgovorne osobe u smislu čl. 3. st. 4. KZH.¹⁸

4.1.4. Poštar, koji je obavezan da u dostavnu knjigu za preporučene pošiljke, koja se vodi na osnovi zakona, unese podatke o tim pošiljkama kao i o osobi primatelja ima se smatrati odgovornom osobom u smislu čl. 3. st. 4. KZ, jer je njemu u organizaciji udruženoga rada na temelju posebnog ovlaštenja povjeren krug poslova koji se odnose na izvršenje zakonskih propisa i samoupravnog općeg akta.¹⁹

4.1.5. Kurir u poduzeću kojemu je povjereno da nosi novac iz blagajne SDK ne može se smatrati odgovornom osobom jer on ne obavlja poslove navedene u čl. 3. st. 4. KZH. Stoga kurir koji zadrži povjereni novac, a nakon toga, radi prikrivanja toga djela, uništi primljene opće uplatnice i listiće specifikacije novca, čini krivično djelo pronevjere iz čl. 229. st. 1. KZH (za koje se ne traži svojstvo odgovorne osobe), ali ne i krivično djelo krivotvorenja službene isprave iz čl. 227. st. 1. KZH.²⁰

4.1.6. Pod pojmom "određeni djelokrug poslova" iz čl. 89. st. 7. KZ imaju se smatrati i oni poslovi koji se odnose na izvršavanje zakon, drugih propisa i pravilnika pravne osobe o upravljanju imovinom, rukovođenju proizvodnjom ili drugim gospodarskim procesima ili nadzorom nad njima.²¹

4.1.7. Kad je optuženik stvarno obavljao poslove prodaje u pravnoj osobi na temelju zaključenog ugovora o djelu i ponudio na prodaju umjetno gnojivo oštećenoj tvrtki, onda on ima svojstvo odgovorne osobe u smislu čl. 89. st. 7. KZ jer mu je formalno i stvarno povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe. Naime, nije osnovana žalba okrivljenika u dijelu u kojem tvrdi da on nema svojstvo odgovorne osobe, budući da u trgovačkom društvu "E." d.o.o. iz V. nije nikad bio zaposlen, a niti je ugovor o djelu realiziran. Prema čl. 89. st. 7. KZ odgovorna osoba, je osoba kojoj je povjeren određen krug poslova iz područja djelovanja te pravne osobe, što znači, da odgovorna osoba može biti osoba čija je odgovornost određena nekim službenim aktom, osoba čija odgovornost proizlazi iz naravi radnog mjesta (npr. rukovoditelj pogona), te osoba kojoj je povjereno da samostalno izvodi određeni dio poslova (npr. obrtnik), pa i osoba kojoj je npr. povjeren stručni nadzor. Prema tomu, kada je sud prvog stupnja utvrdio, da je okrivljenik stvarno obavljao poslove prodaje i savjetnika direktora u tvrtki d.o.o. "E." na temelju zaključenog ugovora o djelu i da je on u tom svojstvu ponudio prodaju umjetnog gnojiva oštećenoj tvrtki "T." d.o.o., onda on ima svojstvo odgovorne osobe u smislu čl. 89. st. 7. KZ, budući da mu je i formalno i stvarno

¹⁸ Iz odluke VSRH, Kž-627/88 od 5. srpnja 1989.

¹⁹ Iz odluke VSRH, Kž-627/88 od 5. srpnja 1989.

²⁰ Iz odluke VSRH, Kr-106/92 od 30. travnja 1992.

²¹ Pravno shvaćanje Kaznenog odjela Županijskog suda u Bjelovaru od 18. listopada 2001. Pregled sudske prakse Županijskog suda u Bjelovaru br. 26/01

povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja te pravne osobe, kao što je to ispravno uzeo i sud prvog stupnja.²²

4.1.8. Članak 89. st. 7. KZ osnovano upućuje da je sudski vještak u postupku pred sudom odgovorna osoba. Pri takvom tumačenju prije svega treba poći od odredbe čl. 2. Zakona o sudovima koja propisuje da su sudovi tijela državne vlasti, te povezati s tim i Pravilnik o stalnim sudskim vještacima (NN, br. 21/98), koji određuje strogo formalna pravila u pogledu utvrđivanja sposobnosti tko može obavljati poslove sudskog vještaka, sam postupak imenovanja, rješenjem koje donosi, na temelju zahtjeva, predsjednik odgovarajućeg županijskog, odnosno trgovačkog suda, prava i dužnosti sudskog vještaka, vođenje popisa stalnih sudskih vještaka, nadzor nad radom vještaka i dr., što sve govori da je u konkretnom slučaju J. M. koji se nalazi na popisu stalnih sudskih vještaka za financije i knjigovodstvo kod Trgovačkog suda u Z. i kojem je Trgovački sud u Z. kao državno tijelo u konkretnom predmetu rješenjem naložilo izradu nalaza i mišljenja, te ga imenovalo u navedenom predmetu vještakom i na taj način povjerilo mu određeni krug poslova iz svog djelovanja, daje mu svojstvo odgovorne osobe u smislu odredbe čl. 347. st. 1 KZ.²³

4.1.9. Proglašavajući okrivljenika krivim za kazneno djelo iz čl. 337. st. 3. i 1. KZ, prvostupanjski sud smatra, temeljem provedenih dokaza, utvrđenim i dokazanim da je okrivljenik u vrijeme izvršenja djela imao status odgovorne osobe. Međutim, ovakav zaključak prvostupanjskog suda okrivljenik s pravom osporava u žalbi, tvrdeći da se odgovornom osobom ima smatrati samo ona osoba koja je dobila formalno i materijalno, pravno valjanu odluku o postavljanju na tu dužnost. Ovo radi toga što se prema odredbi čl. 89. st. 7. KZ odgovornom osobom smatra samo ona osoba kojoj je povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe, državnog tijela i tijela samouprave i uprave i tijela lokalne samouprave. To drugim riječima znači da se da se odlukom o postavljanju treba ne samo imenovati određena osoba, nego se mora utvrditi i određeni djelokrug poslova koji joj se povjeravaju i za koje takva osoba odgovara, te koji upravo zato trebaju biti obuhvaćeni odlukom o postavljanju okrivljenika na dužnost urednika dopisništva. Kako u konkretnom slučaju nema dokaza da bi okrivljenik bio postavljen za urednika dopisništva HRT-a, to se niti ne može smatrati odgovornom osobom, pa slijedom toga ne može biti ni kazneno-pravno odgovoran za inkriminirano djelo.²⁴

4.1.10. Što se tiče navoda da je osuđenik bio samo financijski direktor, a ne zakonski zastupnik poduzeća, treba reći da nije sporno da je upravo po djelokrugu poslova koji su mu bili povjereni u funkciji financijskog direktora osuđenik bio ovlašten potpisivati virmanski nalog. Prema tome, a kako je djelo počinjeno upravo tom radnjom, osuđenik je u smislu čl. 89. st. 7. KZ bio odgovorna osoba.²⁵

4.1.11. Kad je optuženik stvarno obavljao poslove prodaje u pravnoj osobi na temelju zaključenog ugovora o djelu i ponudio na prodaju umjetno gnojivo oštećenoj tvrtki, onda on

²² Iz odluke VSRH, IV Kž- 186/02. od 2. listopada 2003.

²³ Iz odluke VSRH, IV Kž- 186/02. od 2. listopada 2003.

²⁴ Iz odluke Županijskog suda u Koprivnici, Kž-104/03 od 10. travnja 2003.

²⁵ Iz odluke VSRH, III Kr-148/01 od 25. listopada 2001.

ima svojstvo odgovorne osobe u smislu čl. 89. st. 7. KZ jer mu je formalno i stvarno povjeren određeni djelokrug poslova iz područja djelovanja pravne osobe.²⁶

5. VIŠE OSOBA

Zakonski izraz - više osoba – definiran je u stavku 20. članka 89. KZ, kao najmanje dvije osobe ili više njih.

OKZRH u čl. 105. i KZRH u čl. 3. nisu imali ovo definiciju, premda je u zakonu postojalo više kaznenih dijela u kojima se ovaj zakonski izraz spominje.

Kazneni zakon kod većeg broja kaznenih djela navodi zakonski izraz – više osoba - bilo da se pojavljuju kao počinitelji kaznenog djela, a to je u pravilu kod kvalificiranih oblika pojedinih kaznenih djela ili pak da su žrtve kaznenog djela.

Kod kaznenog djela zlorabe opojnih droga iz čl. 173. st. 5. i 6. KZ teži oblik djela postojat će - ako netko navede drugoga na trošenje opojne droge, ili mu dade opojnu drogu da je troši on ili druga osoba, ili stavi na raspolaganje prostorije radi trošenja opojne droge, ili na drugi način omogući drugome trošenje opojne droge - a djelo je počinjeno prema više osoba.

Ovaj oblik djela će postojati ako se radi o dvije osobe ili više njih, kao što se nastavno navodu u sudskoj praksi pod 5.1.4., s tim da se tu pojam više osoba traži na strani oštećenika.

Slična je situacija i kod kaznenog djela iz čl. 173. st. 3. KZ koje postoji ako se više osoba udružilo radi činjenja kaznenog djela iz čl. 173. st. 2. KZ, a pod pojmom - više osoba - smatra se i dvije osobe ili više njih, samo što je ovdje više osoba potrebno utvrditi na strani počinitelja koji su se udružili radi činjenja kaznenog djela, a ne na strani žrtava.

Kod kaznenog djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine i sigurnosti prometa iz čl. 263. KZ, ugrožava se život ili tijelo ljudi ili je kazneno djelo počinjeno na mjestu gdje je okupljeno više osoba (vidi – sudska praksa pod 5.1.4. i 5.1.5.), a za sudjelovanje u tučnjavi iz čl. 103. KZ počinitelj će se kazniti ako je posljedica tučnjave smrt ili osobito teška tjelesna ozljeda jedne ili više osoba.

Osim toga, pojam više osoba imamo kod kaznenog djela protuzakonnog prebacivanja osoba preko državne granice iz čl. 177. KZ, po kojem će počinitelj odgovarati ako preko državne granice iz koristoljublja nedozvoljeno prevede jednu ili više osoba (vidi – sudska praksa pod 5.1.6.). U ovom slučaju ne radi se o težem, nego o osnovnom obliku kaznenog djela.

Počinitelj kazneno djelo klevete iz čl. 199. i uvrede iz čl. 200. KZ, ostvarit će teži oblik djela ako je nekoga uvrijedio ili oklevetao pred više osoba.

²⁶ Iz odluke VSRH, IV Kž-186/02 od 2. listopada 2003.

5.1. Zakonski izraz – više osoba – u praksi sudova

5.1.1. Kad je riječ o kvalificiranom elementu iz čl. 173. st. 3. KZ, pod pojmom »više osoba« treba smatrati i samo dvije osobe. Nije potrebno, dakle, da postoji neka formalna i čvrsta organizacija, a ni da udruživanje ima karakter stalnosti. Prema mišljenju ovoga suda dovoljno je da su se dvije ili više osoba dogovorile da zajednički ostvaruju radnje koje predstavljaju neovlašteno stavljanje u promet stvari i preparata koji su proglašeni opojnom drogom, i da su u provedbi toga dogovora počinile barem jednu radnju navedenu u stavku 2. ovoga članka. U sklopu toga dogovora, buduće radnje ne moraju biti individualno određene u pogledu mjesta, vremena i prostora.²⁷

5.1.2. Više silovanja od strane više osoba u smislu težeg kvalificiranog oblika osnovnog djela, podrazumijeva da su dovršeno djelo nad istom oštećenicom počinile najmanje dvije osobe. Ako jedan od počinitelja dovrši kazneno djelo, a drugi ostane u pokušaju, obojica će odgovarati za pokušaj kvalificiranog djela više silovanja od strane više osoba.²⁸

5.1.3. Državni odvjetnik je u pravu kada prvostupanjsku presudu u odnosu na kazneno djelo opisano u toč. 2. i 3. njezine izreke, pobija zbog povrede kaznenog zakona. Naime, postupanje optuženika opisano u toč. 2. i 3. izreke prvostupanjske presude sadrži sva bitna obilježja kaznenog djela iz čl. 173. st. 6. KZ, jer je optuženik omogućio uživanje opojne droge dvjema osobama, koje u smislu odredbe čl. 89. st. 20. KZ predstavljaju više osoba. Dakle, kako je kazneno djelo iz čl. 173. st. 5. KZ počinjeno prema više osoba, ostvareno je bitno obilježje kaznenog djela iz čl. 173. st. 6. KZ. Slijedom navedenog prvostupanjski sud je počinio povredu kaznenog zakona, kada je radnje izvršenja opisane u toč. 2. i 3. izreke prvostupanjske presude pravno označio kao produljeno kazneno djelo zloporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 5. KZ umjesto po st. 6. KZ. Stoga je žalba državnog odvjetnika osnovana, pa je Vrhovni sud, kao drugostupanjski sud, preinačio prvostupanjsku presudu u pravnoj oznaci djela i u odnosu na radnje izvršenja opisane u toč. 2. i 3. izreke prvostupanjske presude, tako da ih je označio kao kazneno djelo iz čl. 173. st. 6. KZ.²⁹

5.1.4. Kako opt. Z.M. prvostupanjsku presudu pobija u cijelosti, njegova žalba se odnosi i na kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine opće opasnom radnjom iz čl. 263. st. 3. KZ. No, u odnosu na to kazneno djelo optuženik u žalbi ne iznosi neke konkretne prigovore, a prvostupanjski sud je dao valjane razloge za utvrđenje kako je optuženik počinio i to kazneno djelo. Prije svega nesporno je da su se u automobilu sa ošt. N.R. nalazile još dvije osobe (D.B. i L.M.), jer ih je vidio i sam optuženik i u svojoj obrani to iskazao. Stoga je i pravilan zaključak prvostupanjskog suda da je bio svjestan da pucajući u automobil može ugroziti i živote tih osoba, pa je, kako je unatoč toga pucao, pristao i na posljedicu, tj. izazvanu konkretnu opasnost i ugrožavanje. Na to ukazuje i da su ispaljeni meci probili lim na lijevoj strani automobila, naslon vozačkog sjedišta i pod automobila iza vozačkog sjedišta, a L.M. je sjedio upravo na zadnjem sjedištu iza vozača, iako je nakon početka pucanja pobjegao iz automobila na zadnja lijeva vrata. Na temelju navedenog pravilan je zaključak prvostupanjskog suda da je optuženik svojim radnjama ostvario sva bitna obilježja kaznenog

²⁷ Iz odluke VSRH, KŽ-379/95 od 28. studenoga 1996.

²⁸ Pravno shvaćanje zauzeto na sjednici Kaznenog odjela VSRH od 4. travnja 1991.

²⁹ Iz odluke VSRH, I KŽ-147/00 od 8. svibnja 2001.

djela iz čl. 263. st. 3. u svezi sa st. 1. KZ, pa nije osnovana žalba optuženika i u odnosu na to kazneno djelo.³⁰

5.1.5. U radnjama optuženika ostvareni su elementi kaznenog djela iz čl. 271. st. 2. u vezi sa čl. 263. st. 3. KZ kad je utvrđeno da je optuženik sa udaljenosti oko desetak metara od prozora u uvjetima slabe vidljivosti, uslijed mraka, magle i kiše te zbog djelomično zatvorenih šarapoljki na prozoru i zavjese sa unutarnje strane ipak znajući da se u prostoriji nalazi veći broj osoba i svjestan da pritom može ugroziti njihove živote, te pristajući na to, ispalio hitac iz puške M-98 koji je nakon fragmentiranja pri proboju prozora zadao oštećenici teške i po život opasne tjelesne ozljede uslijed kojih je nastupila smrt. Dakle, pucajući iz puške u opisanim okolnostima optuženik je pristao na ugrožavanje više osoba, pri čemu se teža posljedica prouzročena tim djelom, smrt oštećenice, ima pripisati njegovom nehaju.³¹

5.1.6. Suprotno stajalištu iznesenom u zahtjevu da se izvanredno preispita pravomoćna presuda, ovaj Vrhovni sud smatra da djelo opisano u pravomoćnoj presudi sadrži sva bitna obilježja krivičnog djela nedopuštenog prelaska državne granice. Opravdano sud prihvaća obranu optuženika, koji opisuje svoj dogovor s prijateljem D. Č. da odu u Zagreb po troje ljudi, prebace ih preko hrvatsko-slovenske granice, za što bi dobili nagradu. To je optuženik i učinio, tri osobe prevezao je svojim automobilom iz Zagreba do Buja, zatim do jedne staze u blizini graničnog prijelaza Kaštel, a pješice ih je preko granice trebao prevesti D. Č., dok ih je on trebao pričekati s druge strane u Sloveniji, i predati stvari tih osoba, koje su ostale u njegovu automobilu. No, policija je na graničnom prijelazu s hrvatske strane pregledala vozilo, posumnjala u njegove namjere te ga lišila slobode.³²

5.1.7. Sud prvog stupnja nije povrijedio krivični zakon na štetu optuženika, time što ponašanje optuženika nije pravno označio kao krivično djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 146. st. 1. i 4. KZRH (ranije čl. 153. st. 1. i 4. KZRH). Optuženik je iz pištolja pucao prema oštećeniku i skupini ljudi među kojima se nalazio, nakon što ih je u alkoholiziranome stanju riječima napao zbog toga što kartaju, kako to sam ističe u svojoj obrani. Optuženik je sve te osobe poznavao i pucajući u njih pristao je da nekog od njih liši života, a ustrijelna rana lijevog stopala S.G., kao laka tjelesna povreda, obuhvaćena je umišljajem (eventualnim) optuženika. Zbog toga u konkretnom slučaju ne može biti riječi o krivičnom djelu iz čl. 146. st. 1. i 4. KZRH, kod kojega se općeopasnom radnjom ili općeopasnim sredstvom iz nehata dovodi u opasnost (konkretnu opasnost) život više osoba.³³

5.1.8. Nadalje, optuženik je, davajući na uživanje marihuanu većem broju osoba ostvario i drugu kvalifikatornu okolnost. Nije sporno da ih je pored optuženika bilo još četvero, što je svakako veći broj osoba, kada se ima u vidu opasnost od uživanja droge, o čemu je nedvojbeno optuženik imao svijest, jer bi svaki prosječan čovjek za četiri osobe rekao da je to veći broj osoba.³⁴

³⁰ Iz odluke VSRH, I Kž-544/02 od 20. ožujka 2003.

³¹ Iz odluke VSRH, I Kž-418/03. od 18. lipnja 2003.

³² Iz odluke VSRH, III Kr-209/96 od 21. srpnja 1997.

³³ Iz odluke VSRH, I Kž-1171/92 od 8. srpnja 1993.

³⁴ Iz odluke VSRH, I Kž-445/95 od 20. kolovoza 1997.

6. SKUPINA LJUDI

Kazneni zakon, - skupina ljudi - definira kao najmanje pet osoba ili više njih, u stavku 21. članka 89. Zakona, no taj se izraz spominje samo u zakonskom biću kaznenog djela iz čl. 309. st. 2. KZ u kojem se navodi da će se kazniti tko za vrijeme postupka pred sudom, a prije donošenja pravomoćne sudske odluke, u javnim sredstvima priopćavanja, na javnom skupu ili pred skupinom ljudi, iznosi svoje mišljenje o tome kako bi u tom slučaju pravosudni dužnosnik trebao postupati ili kakve odluke donositi.

S druge strane u pojedinim kaznenim djelima navode se izrazi; veći broj osoba i veći broj građana, koji u zakonu nisu definirani, a njihovo tumačenje odredila je sudska praksa.

Tako se kod kaznenog djela prijetnje iz čl. 129. st. 3. KZ navodi da ako je kazneno djelo iz stavka 1. i 2. ovoga članka počinjeno prema službenoj ili odgovornoj osobi u svezi s njenim radom ili položajem, ili prema većem broju osoba, ili ako je prouzročilo veću uznemirenost građana, ili ako je osoba kojoj se prijeti zbog toga dulje vrijeme stavljena u težak položaj, ili ako je počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije. Kako izraz – veći broj osoba kod kaznenog djela prijetnje nije definiran, može se tumačiti ili kao više osoba ili kao skupina ljudi (vidi – sudska praksa pod 6.1.3.).

U članku 89. KZ gdje je navedeno značenje izraza u zakonu spominje se više osoba što su dvije osobe ili više njih, te skupina ljudi što je najmanje pet osoba ili više njih. Mislimo da bi pod sintagmom – veći broj osoba – trebalo podrazumijevati pet osobe ili više njih.

Kod kaznenog djela širenja lažnih vijesti iz čl. 322. st. 1. KZ se navodi da se može kazniti tko iznosi, pronosi ili širi glasine za koje zna da su lažne s ciljem da njima izazove uznemirenje većeg broja građana, i takvo uznemirenje i nastupi.

Mislimo da bi izraz veći broj građana također trebalo tumačiti sukladno zakonskom izrazu - skupina ljudi, što znači da bi djelo postojalo ako neko iznosi, prenosi ili širi glasine pred najmanje pet osoba ili više njih.

S druge strane, kod kaznenog djela dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 263. st. 3. KZ sudska praksa je – mjesto gdje je okupljeno više osoba – tumačila dvojako.

U nekim odlukama mjesto gdje se okuplja više osoba sudovi su tumačili tako, da je kazneno djelo ostvareno ako netko nabrojanim radnjama u st. 1. i st. 2. čl. 263. KZ dovede u opasnost život ili imovinu na mjestu gdje je okupljeno dvije osobe ili više (vidi – sudska praksa pod 5.1.4.).

U drugim odlukama sudovi su pojam – okupljeno više osoba – tumačili tako da su za ostvarenje djela iz čl. 263. st. 3. KZ tražili postojanje veće koncentracije ljudi okupljenih na jednom mjestu, što je ustvari skupina ljudi, kao što vidimo iz odluke pod 6.1.1.

6.1. Zakonski izraz – skupina ljudi – u praksi sudova

6.1.1. Za osnovno kazneno djelo iz čl. 263. st. 1. KZ i za kvalificirani oblik djela iz čl. 263. st. 3. KZ zakon traži nastupanje konkretne opasnosti za više osoba, najmanje dvije ili više osoba, jer je to osnovna značajka samog pojma opće opasne radnje. Djelo iz st. 1. čl. 263. KZ postojat će i onda ako je ugrožen život ili tijelo i samo jedne osobe, ako samo i jedino onda ako se radi o individualno neodređenoj osobi (npr. netko postavi minu na skrovitom mjestu koju aktivira slučajni prolaznik). Da bi se djelatnost počinitelja mogla označiti po čl. 263. st. 3. KZ (odnosno čl. 271. st. 1. i 2. KZ) mora biti doveden u opasnost život ili tijelo više osoba koje su okupljene u većoj koncentraciji na jednom mjestu s nekim razlogom npr. na nekom skupu, proslavi, sportskoj priredbi, šetalištu na javnom mjestu i sl., tako da se tri osobe u automobilu nikako u nikom slučaju ne mogu smatrati skupinom ljudi (većim brojem osoba) kako je pravilno zaključio prvostupajski sud.³⁵

6.1.2. Nije u pravu državni odvjetnik kada tvrdi da je sud povrijedio kazneni zakon time što je kazneno djelo iz točke 1. pobijane presude pravno označio kao kazneno djelo iz čl. 263. st. 1. Kaznenog zakona, a ne kao kazneno djelo iz čl. 263. st. 3. Kaznenog zakona, kako je to bilo optuženo. Ispravno zaključuje prvostupajski sud da se o utuženom kaznenom djelu može raditi tek ako se općeopasna radnja poduzima na mjestu gdje je stvarno i okuplja veći broj osoba, koje bi realno bile ugrožene eksplozijom bombe. U konkretnom slučaju bomba je aktivirana u prostoru ispred stambene barake, gdje se u trenutku eksplozije nije nalazila niti jedna osoba, a tek su neki fragmenti bombe ušli u baraku u kojoj su spavali njeni žitelji. Pogrešno je zaključivanje državnog odvjetnika da bi samo aktiviranje bombe kojom bi došlo do ugrožavanja života više osoba predstavljalo, samo na temelju činjenice realnog ugrožavanja života, kazneno djelo ubojstva (dovršeno ili u pokušaju, sa izravnom ili neizravnom namjerom). Za razgraničenje ovih kaznenih djela nije dostatno promatrati samo objektivni učin počinitelja, već je potrebno znati namjeru optuženika, tj. je li aktiviranje ručne bombe rezultat njegove namjere (ili pristajanja) na lišenje života ili je ono počinjeno samo sa namjerom izazivanja opasnosti za život ili tijelo ljudi, pri čemu je ta opasnost realna, pa zatim valja ocjenjivati je li ta radnja kojom se izaziva realna opasnost poduzeta na mjestu gdje se stvarno i okuplja više osoba, čiji životi i tijela bi radnjom počinitelja bili ugroženi. Ispravno zaključuje prvostupajski sud da postupanje optuženika aktivirajući ručnu bombu ispred stambene barake nije bilo poduzeto na mjestu gdje se u tom trenutku okuplja veći broj osoba, već detonacija ručne bombe izaziva opasnost za pojedince koji se nalaze u stambenom prostoru unutar barake ispred mjesta gdje je bomba i eksplodirala i to ne u unutarnjem prostoru cijele barake, već samo u prostorijama ispred kojih je bomba i detonirala. Da nije bilo realne ugroženosti života i tijela osoba u čitavoj baraci, kako to ispravno utvrđuje prvostupajski sud, vidljivo je i iz okolnosti utvrđenih zapisnikom o očevidu kojima se utvrđuje koji su prozori razbijeni i gdje se nalaze rasprsnuti fragmenti bombe.³⁶

6.1.3. Osuđenik nije u pravu ni kada pravomoćnu presudu pobija zbog povrede kaznenog zakona iz čl. 368. st. 1. i 4. ZKP. Suprotno navodima osuđenika, činjenični opis kaznenog djela zbog kojeg je osuđen sadrži sva bitna obilježja kaznenog djela iz čl. 129. st. 2. i 3. KZ, pa je slijedom toga na opisano činjenje pravilno primijenjen zakon. Imajući u vidu stanje spisa i utvrđenje prvostupajskog i drugostupajskog suda, te razloge iznesene u

³⁵ Iz odluke VSRH, KŽ-71/00 od 7. studenog 2001.

³⁶ Iz odluke VSRH, I KŽ-843/03 od 14. lipnja 2005.

pravomoćnoj presudi na koje se osuđenik upućuje, njegovi navodi kako se u konkretnom slučaju nije radilo o ozbiljnoj prijetnji, već samo o neprimjerenom prosvjedu nemaju nikakvog utemeljenja. Zapravo, može se reći da bi bilo neprihvatljivo, kada se njegove prijetnje ne bi uzele kao ozbiljne, a u tom smislu dovoljno govore opće poznati tragični događaji o stradavanju službenih osoba pri obavljanju njihovih dužnosti. Isto tako, nisu osnovani daljnji navodi osuđenika, jer suprotno njegovoj tvrdnji, iz činjeničnog opisa djela nedvojbeno proizlazi da se prijetnja odnosila na službene osobe u vezi s njihovim radom. Iz izričaja prijetnje da je spreman izvršiti masovno ubojstvo, nedvojbeno proizlazi da se prijetnja odnosila na veći broj osoba. No, za ostvarenje bića predmetnog kaznenog djela dovoljno je i samo jedno od navedenih zakonskih obilježja, tj. nije nužno istovremeno njihovo postojanje.³⁷

6.1.4. Prema podacima iz spisa okrivljenika se okrivljuje da je za vrijeme postupka pred Općinskim sudom u Opatiji, a prije donošenja pravomoćne sudske odluke, u sredstvima javnog priopćavanja i pred skupinom ljudi iznio svoje mišljenje o tome kako bi u tom slučaju pravosudni dužnosnik trebao postupiti i kakve odluke donositi, što uz ostale navode iz prijedloga za prenošenje mjesne nadležnosti, po ocjeni ovog suda, predstavlja važan razlog u smislu čl. 32. st. 1. ZKP zbog kojeg treba odrediti drugi stvarno nadležan sud za vođenje postupka.³⁸

7. GRUPA LJUDI

Grupa ljudi, u smislu Kaznenog zakona, su najmanje tri osobe koje su povezane radi trajnog ili povremenog činjenja kaznenih djela, pri čemu svaka od tih osoba daje svoj udio u počinjenju kaznenog djela.

Ova definicija grupe unesena je u KZ, Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. listopada 2004. godine (NN, br.105/04), a provedena je radi usklađivanja hrvatskog kaznenog zakonodavstva s konvencijskim obvezama posebno Konvencijom Ujedinjenih naroda o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu (NN, MU 14/02) i to čl. 2. i 5.

Grupa ljudi pojavljuje se kao zakonsko obilježje kod kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, protiv imovine, protiv sigurnosti platnoga prometa i poslovanja protiv javnoga rade, protiv slobode prava čovjeka i građanina i to najčešće kod kvalificiranih oblika tih kaznenih djela.

Tako će počinitelj ostvariti teži oblik kaznenog djela protupravnog oduzimanja slobode iz čl. 124. st. 3. KZ i kaznenog djela otmice iz čl. 125. st. 2. KZ, ako su djela ostvarena u sastavu grupe.

³⁷ Iz odluke VSRH, III Kr-262/00 od 19. prosinca 2002.

³⁸ Iz odluke VSRH, II 4 Kr-90/99 od 20. travnja 1999.

7.1. Zakonski izraz – grupa ljudi – u praksi sudova

7.1.1. Sud drugoga stupnja preinačio je pobijanu presudu u pravnoj oznaci djela u odnosu na svu trojicu optuženika i proglasio ih krivim za kazneno djelo iz čl. 218. st. 1. KZ. Naime, novi KZ/97 blaži je za počinitelja. Prema odredbi čl. 89. st. 22. grupa ljudi u smislu ovog zakona jest udruženje od najmanje tri osobe, koje su povezane radi trajnog ili povremenog činjenja kaznenih djela, pri čemu svaka od tih osoba daje svoj udio u počinjenju kaznenog djela. Optuženicima se stavlja na teret prethodni dogovor za izvršenje samo jednog djela i to konkretno u izreci ove pobijane presude opisanog djela. Njima se, dakle, ne stavlja na teret prethodni dogovor za izvršenje više takvih djela, pa se radi o kaznenom djelu iz čl. 218. st. 1. KZ.³⁹

7.1.2. Suprotno žalbenom navodu optuženika prvostupanjski sud je ispravno postupio, zaključivši da su optuženici kaznena djela zaista počinili u sastavu grupe, koju su u konkretnom slučaju, u smislu odredbe čl. 89. st. 22. KZ sačinjavali optuženici, jer su u počinjenju kaznenih djela davali svaki svoj udio, kako je opisano u izreci prvostupanjske presude, pod navedenim točkama. Dakle, očito je da iz smisla citirane odredbe nedvojbeno proizlazi da u sastav grupe iz čl. 89. st. 22. KZ ulaze i pomagatelji, pa se ne radi o povredi kaznenog zakona.⁴⁰

7.1.3. Obrazlažući žalbu žalitelj, u prilog stavu da okrivljenike u konkretnom slučaju treba teretiti i za kazneno djelo udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. st. 1. KZ jer da je kazneno djelo iz čl. 333. KZ posve neovisno od kaznenih djela koja su proizašla iz djelatnosti organizirane grupe ljudi, jer da se radi o različitim kriminalnim količinama sa različitim zaštićenim dobrima, jer se kod kaznenog djela iz čl. 333. KZ štiti javni red, a kod kaznenog djela protuzakonitog prebacivanja osoba preko državne granice iz čl. 177. KZ vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom. Također da i kriminalno politički razlozi upućuju na ovakvo stanovište, te smatra da se radi o realnom stjecaju ova dva kaznena djela. Protivno žalbenim navodima i rezoniranju žalitelja, prema ranije zauzetom pravnom shvaćanju, Vrhovni sud Republike Hrvatske, kao sud drugog stupnja, ocjenjuje da je pravilan zaključak prvostupanjskog suda u toč. II. i IV. pobijanog rješenja, te da se u konkretnom slučaju radi samo o kaznenom djelu iz čl. 177. st. 2. KZ, a ne o stjecaju ovog kaznenog djela i kaznenog djela iz čl. 333. st. 1. KZ. Naime, u slučaju kad je propisana kao kvalifikatorna okolnost da je kazneno djelo iz čl. 177. st. 2. KZ počinjeno u sastavu grupe, kao što je ovdje slučaj, onda nije moguć stjecaj ovog kaznenog djela sa kvalificiranom okolnošću s kaznenim djelom udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. st. 1. KZ, kojim se, također propisuje da to djelo čini onaj počinitelj koji organizira grupu ljudi ili na drugi način povezuje u zajedničko djelovanje tri ili više osoba koja ima za cilj počinjenje kaznenih djela za koje se po zakonu može izreći tri godine zatvora ili teža kazna, odnosno da je počinitelj pripadnik te grupe. Naime, ako bi se u konkretnom slučaju uzelo da je stjecaj moguć, onda bi to značilo da počinitelj dva puta odgovara za istu okolnost da je djelo počinjeno u sastavu grupe.⁴¹

7.1.4. Počinili su kazneno djelo razbojništva iz čl. 218. st. 1. KZ troje maloljetnika koji su, postupajući po dogovoru, primjenom sile od oštećenika oduzeli novac na način da ga je

³⁹ Iz odluke VSRH, Kž-504/95 od 3. ožujka 1999.

⁴⁰ Iz odluke VSRH, I Kž-90/03 od 27. studenog 2003.

⁴¹ Iz odluke VSRH, I Kž-1050/03. od 11. prosinca 2003.

jedan od maloljetnika s leđa gurnuo tako da je pao u grabu, gdje je drugi maloljetnik pretražio oštećenikove džepove i izvadio novčanik, pri čemu se oštećenik branio štapom kojim je htio udariti trećeg maloljetnika, ali mu je ovaj štap oteo i bacio. Kod kaznenog djela razbojništva u kojem su sudjelovali sve troje maloljetnika nije neophodno da svi oni primijene silu prema oštećeniku, niti da ta sila ima neki veći intenzitet, već je dovoljno da je svaki od njih postupio prema prethodnom dogovoru, a primijenjena sila, iako je bila slabijeg intenziteta, s obzirom na alkoholiziranost oštećenika očito je bila više nego dovoljna da ga onesposobi za bilo kakav otpor, tako da su mu maloljetnici bez poteškoća oduzeli novčanik, iz novčanika izvadili novac, te novčanik bacili. Kako se maloljetnicima stavlja na teret prethodni dogovor za izvršenje samo jednog, i to konkretnog u izreci opisanog djela, ne radi se o djelu počinjenom u grupi iz čl. 218. st. 2. KZ, jer grupa ljudi u smislu čl. 89. st. 22. KZ je udruženje od najmanje 3 osobe koje su se povezale radi vršenja kaznenih djela, dakle ne jednog već više djela.⁴²

7.1.5. Nije moguć stjecaj između kaznenog djela iz čl. 173. st. 2. i 3. i čl. 333. st. 1. i 3. KZ. U slučaju kad je propisana kao kvalifikatorna okolnost da je kazneno djelo iz čl. 173. st. 2. i 3. KZ počinila grupa ljudi koja se udružila radi činenja tog djela, kao što je ovdje slučaj, onda nije moguć stjecaj ovog kaznenog djela s kvalificiranom okolnošću s kaznenim djelom udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. st. 1. i 3. KZ kojim se, također, da to djelo čini onaj počinitelj koji organizira grupu ljudi ili na drugi način povezuje u zajedničko djelovanje tri ili više osoba koja ima za cilj počinjenje kaznenih djela. Naime, ako bi se, u konkretnom slučaju, uzelo da je stjecaj moguć, onda bi to značilo da počinitelj dva puta odgovara za istu okolnost da je djelo počinio u sastavu grupe.⁴³

7.1.6. Objektivni učin i odnos počinitelja prema djelu, kao osnovnom kaznenom djelu iz čl. 218. st. 1. KZ, nesporno je utvrđen i to na temelju obrana sve trojice optuženika, koji su u iznesenom smislu priznali počinjenje ovog djela, a uz to i na temelju iskaza svjedokinje S. M., oštećenice, te na temelju isprava i to potvrde o privremenom oduzimanju, te o vraćanju predmeta, kao i izračuna o plaćanju cestarine. Za žalitelja je sporna činjenica postojanja grupe u smislu čl. 89. st. 22. KZ, dakle osporava da bi trojica suoptuženika bili povezani radi trajnog ili povremenog činenja kaznenih djela. Suprotno žalitelju, drugostupanjski sud nalazi da je prvostupanjski sud pravilno uzeo, ne samo to da se imitacijom pištolja, koji je uperen u drugu osobu u prisustvu trojice počinitelja, uz upućene riječi povišenim tonom: "Ovo je pljačka! Daj pare! Gdje su pare? Daj pare, pička ti materina, gdje ih držiš?!", naredivši pri tome oštećenici da sjedne i sagne glavu, a potom oduzeli sav papirnati novac i naredili joj da preda i preostali novac, koji je ona njima dodala, uzevši i službeni mobitel, dakle, oduzeli tuđu pokretnu stvar s ciljem da se protupravno prisvoji, dakle da je ta radnja podobna radnja da se pravno opiše kao prijetnja u smislu kaznenopravnog poimanja prijetnje, već i u onom dijelu koji se odnosi na pozitivno utvrđenje počinjenja kaznenog djela u sastavu grupe, dakle kvalifikatornu okolnost predviđenu u odredbi čl. 218. st. 2. KZ. Pri tome nije od značaja okolnost da su suoptuženici ubrzo nakon počinjenja predmetnog kaznenog djela bili otkriveni i uhićeni, te tako onemogućeni da u istom sastavu počine još koje kazneno djelo, već je dovoljno da su suoptuženici bili povezani radi toga da trajno ili povremeno čine kaznena djela, pri čemu bi svaki od njih dao svoj udio u počinjenju kojeg od tih djela. Dovoljno je da nakon takvog

⁴² Iz odluke VSRH, I KŽ-172/00 od 10. svibnja 2000.

⁴³ Iz odluke VSRH, KŽ-129/03 od 25. veljače 2003.

udruživanja najmanje tri osobe bude počinjeno makar i jedno kazneno djelo, kao što je to ovdje slučaj.⁴⁴

7.1.7. Ne radi se o kaznenom djelu razbojništva počinjenog u grupi ako je jedan od trojice optuženika bio samo pomagatelj, a ne supočinitelj. To stanovište zauzeo je VSRH koji u odluci navodi da su dvojica optuženika počinili kazneno djelo razbojništva kao supočinitelji, dok je treći optuženik dao pištolj (koji ni na koji način nije bio upotrijebljen pri počinjenju djela) i sprej suzavac I. i II. optuženiku. Usput ih je povezao vojnim kamionetom prema mjestu počinjenja djela, jer je morao ići na Zagrebački velesajam, tako da to nije bilo ni u kakvoj neposrednoj funkciji počinjenja djela. Stoga se njegov čin, s obzirom na prirodu djela, a i prema običnom životnom gledanju, ne može tretirati kao djelatnost člana grupe koja je počinila pokušaj kvalificiranoga kaznenog djela razbojništava.⁴⁵

7.1.8. Sud je utvrdio da je III. optuženik supočinitelj, a ne samo pomagatelj s drugom dvojicom optuženika, jer je na drugi način zajedno s njima počinio djelo. Naime, nema sumnje da je III. optuženik pristao drugu dvojicu odvesti automobilom na mjesto počinjenja djela, dao I. optuženiku pištolj (koji je upotrijebljen na način da je uperen u vlasnicu krojačke radnje koja je nakon toga predala utržak), kazao I. i II. optuženiku da krenu, a onda čekao u automobilu da djelo bude dovršeno pa je ostale sudionike i plijen odvezao na sigurno mjesto. Na taj je način ostvario vlast nad djelom u objektivnom i subjektivnom smislu, pa je supočinitelj, a ne samo pomagatelj.⁴⁶

7.1.9. U ponašanju optuženika D. B. i I. B. nisu se stakla obilježja kaznenog djela razbojništva u grupi iz čl. 218. st. 2. KZ i to iz dva razloga, jedan se sastoji u tome što se grupa smatra udruživanje najmanje tri osobe, pa se ne može raditi o kaznenom djelu razbojništva u grupi ako su dvojica optuženika bili supočinitelji, a dvojica samo pomagatelji, dok je drugi razlog taj što se prema odredbi čl. 89. st. 22. KZ grupa ljudi u smislu toga zakona je udruživanje od najmanje tri osobe koje su povezane radi vršenja kaznenih djela, ne jedno djelo nego više njih, pa kako se optuženicima stavlja na teret prethodni dogovor za izvršenje samo jednog konkretno opisanog djela, u konkretnom slučaju može se raditi samo o kaznenom djelu iz čl. 218. st. 1. KZ u kom pravcu je prvostupanjska presuda i preinačena.⁴⁷

7.1.10. Okrivljenici su kazneno djelo počinili u sastavu grupe. Utvrđeno je da je svako otuđenje umjetničke slike bilo pomno isplanirano na način da su najprije I. i II. okrivljeni odabrali slike u Vladi RH koje će otuđiti, a što je vidljivo iz njihovih obrana u kojima se navodi da je II okrivljenica dolazila u posjete na radno mjesto I okrivljenika, a da se I okrivljenik ne razumije u umjetnička djela, dok je II okrivljenica praunuka slikara čije su slike otuđene. Uloga III okrivljenika utvrđena je također na temelju njihovih obrana, on je imao zadatak da s jedne strane preuzme okvire od I okrivljene, a s druge strane da odvlači pažnju radnika osiguranja zgrade kako ovi ne bi primijetili djelatnost I. i II. okrivljenih. S toga je sud prvoga stupnja pravilno zaključio da su kazneno djelo počinili u sastavu grupe jer su se povezali radi povremenog činjenja kaznenih djela pri čemu je svaki od njih dao svoj udio u

⁴⁴ Iz odluke VSRH, I Kž-95/05 od 6. travnja 2005.

⁴⁵ Iz odluke VSRH, Kž-865/93 od 27. siječnja 1994.,

⁴⁶ Iz odluke VSRH, Kž-635/91 od 10. ožujka 1993

⁴⁷ Iz odluke VSRH, Kž-245/99 od 24. studenog 1999.

ostvarenju djela, na koji način su ostvarili kazneno djelo iz čl. 217. st. 2. toč. 1. i 3. i st. 4. KZ.⁴⁸

8. ZLOČINAČKA ORGANIZACIJA

Zločinačka organizacija je strukturirano udruženje od najmanje tri osobe koje postoji tijekom određenog razdoblja i djeluje sa zajedničkim ciljem počinjenja jednog ili više kaznenih djela radi izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi ili s ciljem ostvarivanja i zadržavanja nadzora nad pojedinim gospodarskim ili drugim djelatnostima, a radi se o kaznenim djelima za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje četiri godine ili teža kazna. Zločinačka organizacija je temelj pojma organiziranog kriminala.

Ova definicija zločinačke organizacije unesena je u KZ, Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona koje su stupile na snagu 1. listopada 2004. godine (NN, br.105/04), a provedena je radi usklađivanja hrvatskog kaznenog zakonodavstva s konvencijskim obvezama posebno Konvencijom Ujedinjenih naroda o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu (NN, MU 14/02) i to čl. 2. i 5.⁴⁹

Prema izmijenjenom stavku 23. članka 89. KZ, a s obzirom na čl. 2.⁵⁰ Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminalitet, "strukturirano

⁴⁸ Iz odluke Županijskog suda u Zagrebu, KŽ-1025/03 od 2. rujna 2003.

⁴⁹ Članak 5. Inkriminiranje sudjelovanja u organiziranoj zločinačkoj grupi 1. Svaka država stranka donijet će zakonodavne i druge mjere koje su potrebne da bi utvrdila kao kaznena djela, kad su počinjena namjerno: (a) jednu ili obje sljedeće radnje kao kaznena djela koja se razlikuju od onih koja uključuju pokušaj ili dovršenje zločinačke aktivnosti: (i) dogovor s jednom ili više drugih osoba da se poćini teško kazneno djelo u svrhu koja se izravno ili neizravno odnosi na stjecanje financijske ili druge materijalne koristi, i kada to zahtjeva domaće pravo, uključuje radnju koju je poduzeo jedan od sudionika radi izvršavanja dogovora ili uključuje organiziranu zločinačku grupu; (ii) radnja osobe koja, znajući za cilj ili općenitu zločinačku aktivnost organizirane zločinačke grupe ili njezinu namjeru da poćini predmetna kaznena djela, aktivno sudjeluje u: a. zločinačkim aktivnostima organizirane zločinačke grupe; b. drugim aktivnostima organizirane zločinačke grupe, znajući da će njezino sudjelovanje doprinijeti ostvarivanju gore opisanog zločinačkog cilja; (b) organiziranje, upućivanje na, pomaganje pri, poticanje na, olakšavanje ili savjetovanje radi poćinjenja teškog kaznenog djela koje uključuje organiziranu zločinačku grupu. 2. Znanje, namjera, cilj, svrha ili dogovor iz stavka 1. ovog članka može se izvesti iz objektivnih činjeničnih okolnosti. 3. Države stranke čije domaće pravo zahtjeva ukljućenost organizirane zločinačke grupe u svrhu poćinjenja kaznenih djela utvrđenih na temelju stavka 1. (a) (i) ovog članka, osigurat će da njihovo domaće pravo obuhvaća sve teške zloćine koji uključuju organizirane zločinačke grupe. Te države stranke, kao i države stranke čije domaće pravo zahtjeva radnju radi izvršavanja dogovora u svrhu poćinjenja kaznenih djela utvrđenih na temelju stavka 1. (a) (i) ovog članka, dućne su obavijestiti o tome glavnog tajnika Ujedinjenih naroda u trenutku potpisivanja Konvencije ili polaganja svoje isprave o ratifikaciji, prihvatu, odobrenju ili pristupu Konvenciji.

⁵⁰ Članak 2. Upotreba izraza U svrhe ove Konvencije: (a) «Organizirana zločinaćka grupa» znaći strukturiranu grupu od tri ili više osoba, koja postoji tijekom određenog razdoblja i djeluje sloćno s ciljem poćinjenja jednog ili više teških kaznenih djela ili kaznenih djela utvrđenih na temelju ove Konvencije, a u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja financijske ili druge materijalne koristi; (b) «Teško kazneno djelo» znaći ponaćanje koje predstavlja kazneno djelo kaćnjivo maksimalnim lićavanjem slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili tećom kaznom; (c) «Strukturirana grupa» znaći grupu koja nije slućajno okupljena radi neposrednog poćinjenja kaznenog djela i koja ne treba imati formalno utvrđene uloge svojih ćlanova, trajnost ćlanstva ili razraćenu strukturu;

udruženje" jest udruženje koje nije slučajno okupljeno radi neposrednog počinjenja kaznenog djela i koja ne treba imati formalno utvrđene uloge svojih članova, trajnost članstva ili razrađenu strukturu.

Zločinačka organizacija je temelj pojma organiziranog kriminaliteta, a pojavljuje se kod više kaznenih djela iz Posebnog dijela Zakona.

9. ISPRAVA

Isprava je prema odredbi čl. 89. st. 24. KZ, svaki predmet koji je namijenjen ili samo podoban da služi kao dokaz istinitosti neke činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose.

Kao pojam, isprava se pojavljuje kod kaznenih djela protiv vjerodostojnosti isprava u glavi XXIII Kaznenog zakona i to u šest kaznenih dijela, a to su: krivotvorenje isprave (čl. 311. KZ), krivotvorenje službene isprave (čl. 312. KZ), posebni slučajevi krivotvorenja isprave (čl. 313. KZ), izradba, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje isprava (čl. 314. KZ), ovjeravanje neistinitog sadržaja (čl. 315. KZ), i izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe (čl. 316. KZ).

Polazeći od izdatnika, isprave dijelimo na javne i privatne isprave. Kazneni zakon ne daje definiciju ni javne ni private isprave, tako da ih moramo potražiti u drugim zakonima, prvenstveno u Zakonu i parničnom postupku (čl.230.⁵¹) i Zakonu o općem upravnom postupku (čl.164.). Privatna isprava je izjava volje pojedinca u pisanom obliku, dok je javna isprava posebni oblik isprave koja osim općih pretpostavki koje su neophodne za svaku ispravu u užem smislu, da je u propisanom obliku, mora sadržavati i dodatne uvjete, da ju je u granicama svojih ovlaštenja izdalo državno tijelo ili neko drugo tijelo s javnim ovlastima.

Lažna isprava je ona isprava koja ne potječe od osobe koja je na njoj naznačena kao izdavatelj isprave, bilo da se izjava pripisuje osobi koja ju nije dali ili osobi koja uopće ne postoji.

Iz toga razloga neće postojati lažna isprava ako netko drugoga s njegovim ovlaštenjem potpiše kao izdatnika isprave.

Preinačena je ona prava isprava na kojoj je neovlašteno, bitno izmijenjen sadržaj. Ovdje se radi o tome da isprava sadrži izjavu osobe, a ta osoba nije dala izjavu takvoga sadržaja. Ako netko na ispravu, umjesto potpisa izdatnika stavi potpis druge osobe, time neće preinačiti pravu ispravu, nego će time napraviti lažnu ispravu.

Pitanje stjecaja kaznenih djela iz Glave XXIII Zakona i drugih kaznenih djela, te stjecaja više oblika ostvarenja pojedinih kaznenih djela iz ove glave, u sudskoj praksi stvara znatne poteškoće.

⁵¹ Čl. 230. »Isprava koju je u propisanom obliku izdalo državno tijelo u granicama svoje nadležnosti te isprava koju je u takvom obliku izdala pravna ili fizička osoba u obavljanju javnog ovlaštenja koje joj je povjereno zakonom ili propisom utemeljenim na zakonu (javna isprava), dokazuje istinitost onoga što se u njoj potvrđuje ili određuje.«

Odmah je potrebno navesti da zbog odnosa supsidijariteta ne može doći do stjecaja između pravljenja lažne isprave, odnosno preinačenja prave isprave i uporabe takve lažne ili preinačene isprave od strane iste osobe.

Supsidijaritet – odnos dvaju zakonskih opisa kaznenih djela po kojem primjena prvoga dolazi u obzir samo ako nisu ispunjeni uvjeti za primjenu drugoga. To je osobito slučaj kada je inkriminiran prethodni stadij neke kriminalne djelatnosti. U takvom slučaju inkriminacija prethodnog stadija dolazi u obzir samo ako se na njom zaustavi kriminalna djelatnost. Ona otpada ako je došlo do ostvarenja kaznenog djela čiji je ona prethodni stadij.

Pravljenje lažne ili preinačene isprave je prethodni stadij, ona se primjenjuje samo ako isprava nije uporabljena, a kazneno djelo iz čl. 311. KZ postojat će i onda ako isprava nije uporabljena, nego je lažna ili preinačena isprava, samo nabavljena radi uporabe.

Međutim u koliko jedna osoba napravi lažnu ispravu ili preinači pravu ispravu, a druga osoba takvu ispravu uporabi, svaka od njih ostvarit će kazneno djelo krivotvorenja isprave.

Moguća je konstrukcija produljenog kaznenog djela krivotvorenja isprava, kako je naveo VSRH u pravnom shvaćanju proširene sjednice Kaznenog odjela od 17. lipnja 1985., gdje stoji da načelno nije isključena mogućnost, uz postojanje drugih potrebnih ujedinjavajućih elemenata, konstrukcija produljenog kaznenog djela krivotvorenja isprave u odnosu na štedne knjižice i u svim onim slučajevima kad se krivotvori u više štednih knjižica koje su izdali razni pravni subjekti. Takva je konstrukcija osnovana u pravilu u svim onim slučajevima gdje je to pri ocjeni cjelokupne djelatnosti opravdano.

Starija praksa slovenskih sudova smatrala je da ako netko uporabi tuđu pravu osobnu iskaznicu ne čini kazneno djelo krivotvorenja isprave jer se im kaznenim djelom inkriminira samo uporaba lažne ili preinačene isprave.⁵²

Sudska praksa naših sudova je uporabu prave isprave, koja je glasila na tuđe ime, smatrala uporabom lažne isprave, zbog toga jer isprava glasi na tuđe ime i ne predstavlja važeću ispravu optuženika, izdanu od nadležnih organa (vidi – Sudska praksa pod brojem 9.1.17.)

Kada je u pitanju nabava tuđe prave isprave, jedan županijski sud⁵³ potvrdio je oslobađajuću presudu protiv okrivljenika koji je od drugih osoba kupio putne isprave uz obrazloženje da nabava originalnih putnih isprava u konkretnom slučaju može biti samo pripremna radnja, a ne može se raditi niti o pokušaju kaznenog djela krivotvorenja isprave iz čl. 311. KZ.

Međutim Vrhovni sud Republike Hrvatske nije se s takvim stavom složio, nego je prihvatio podneseni zahtjev za zaštiti zakonitosti uz obrazloženje da sam nabava putne isprave od druge osoba predstavlja preinačenje isprave u smislu odredbe čl. 311. st. 1. i 2. KZ (vidi – Sudska praksa pod brojem, 9.1.16.).

⁵² Krivični zakonik s objašnjenjima, Ljubljana 1961. godine

⁵³ Županijski sud u Koprivnici, KŽ-3/00 od 31. siječnja 2000.

9.1. Zakonski izraz – isprava – javna isprava – službena isprava - u praksi sudova

9.1.1. Molba koju je okrivljena podnijela na ime svog supruga pograničnoj policiji radi izdavanja dozvole za kretanje i zadržavanje na graničnom prijelazu, nema karakter isprave u smislu odredbe čl. 3. točka 11. KZRH. Molba ima karakter podneska kojim se inicira pokretanje nekog postupka, u ovom slučaju upravnog postupka, u kojem će se tek utvrditi činjenice, pa molba nije predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz kakve činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose. Bez obzira na sadržaj koji je u molbi naveden, ispostavljanjem takvog pismena koje nema karakter isprave, pa dakle ni poslovne isprave, ne može se počiniti krivično djelo krivotvorenja službene isprave iz članka 221. KZRH.⁵⁴

9.1.2. Broj šasijske automobila u smislu čl. 3. st. 4. KZH svakako treba smatrati ispravom, ali ne javnom ispravom. Optuženik je prvostepenom presudom proglašen krivim jer je na automobilu koji je uvezao iz inozemstva mehaničkim putem otklonio originalni broj šasijske. Uzevši u obzir izneseno o pravnoj prirodi broja šasijske, naime da je to obična, a ne javna isprava, to nije krivično djelo iz čl. 212. st. 2. KZH, već možda – eventualno – ako je učinjeno da se spriječi dokazivanje, krivično djelo sprečavanja dokazivanja iz čl. 187. st. 1. KZH kako to s pravom ističe žalba.⁵⁵

9.1.3. Čini kazneno djelo krivotvorenja isprave optuženik koji krivotvori izlaznice iz poduzeća jer se i one imaju smatrati ispravom. Isprava je svaki predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose. U konkretnom slučaju izdatnice je ispostavio optuženik kao odgovorna osoba, s neistinitim sadržajem, ovjerivši ih svojim potpisom i pečatom poduzeća, a sve da bi se iz kruga poduzeća iznijela različita roba i onda prodala drugom optuženiku.⁵⁶

9.1.4. Uništenje obične isprave nije kazneno djelo, kako je navedeno u presudi VSRH, Kž-131/89 od 25. srpnja 1989., u kojoj stoji da je optuženik na automobilu, koji je uvezao iz inozemstva, mehaničkim putem otklonio originalni broj šasijske. A kako broj šasijske predstavlja običnu, a ne javnu ispravu, proizlazi da je optuženik uništio običnu ispravu, a uništenje obične isprave nije kazneno djelo.

9.1.5. Kada je okrivljenik, dovodeći u zabludu javnog bilježnika, došao do ovjerenog kupoprodajnog ugovora na kojem je krivotvorio potpis prodavatelja i temeljem tog ugovora prenio automobil na kupca naznačenog na ugovoru, tada je time ostvario, kako objektivna, tako i subjektivna obilježja kaznenog djela iz čl. 311. st. 1. KZ, jer je njegovim ponašanjem ugrožena pravna sigurnost u vjerodostojnost isprava koje se pojavljuju u pravnom prometu. Odnosi optuženika i prodavaoca, čiji je potpis krivotvorio na ugovoru, ne mogu biti od utjecaja na njegovu kaznenu odgovornost, nego mogu imati utjecaj na odluku o kaznenoj sankciji.⁵⁷

9.1.6. Skladišne primke koje optuženik krivotvori nisu javne isprave.⁵⁸

⁵⁴ Iz odluke Županijskog suda u Bjelovaru, Kž-402/97 od 4. prosinca 1997.

⁵⁵ Iz odluke VSRH, Kž-131/89 od 25. srpnja 1990.

⁵⁶ Iz odluke VSRH, Kž-1145/86 od 16. studenoga 1988.

⁵⁷ Iz odluke Županijskoga suda u Koprivnici, Kž-156/00 od 28. rujna 2000.

⁵⁸ Iz odluke VSRH, Kž-1546/71 od 28. listopada 1971.

9.1.7. Nema svojstvo javne isprave urbanistički projekt koji je odlukom izvršnog vijeća općine postao sastavnim dijelom odluke o donošenju urbanističkog rješenja stambenog naselja, koji je dakle time postao normativni akt te koji od toga časa uživa onu pravnu zaštitu kakva je predviđena za svaki drugi normativni akt.⁵⁹

9.1.8. Putni radni list nije javna isprava jer ga ispostavlja svaki pojedinac ili tvrtka koja se bavi prijevoznikom djelatnošću, a služi isključivo za kontrolu zakonitosti obavljanja te djelatnosti, npr. kontrolu vremena provedenog na putu, broja prijedjenih kilometara, obračuna troškova goriva i sl.⁶⁰

9.1.9. Tuđi ček koji je počinitelj potpisao svojim imenom i potom ga realizirao, prava je isprava, tj. isprava koja potječe od osobe koja je na njoj označena kao izdavalac. Takva isprava, istinita, ima neistinit sadržaj jer se u njoj implicitno tvrdi da ček, a time i novčano pokriće, pripadaju potpisniku. No, to nije odlučno za kazneno djelo krivotvorenja isprave.⁶¹

9.1.10. Prometna je dozvola nedvojbeno javna isprava, dok je registracijska pločica znak dokazivanja, tj. znak koji na osnovi zakona ili dogovora sadrži neku izjavu kao dokaz u pravnom prometu. Kad je takva isprava spojena s predmetom na koji se odnosi njezin sadržaj tako da s njom čini jedinstven dokaz, što za posljedicu ima istu dokaznu vrijednost kao i sam sadržaj izjave u ispravi, upravo s obzirom na činjenicu neodvojivosti prometne dozvole i registracijske pločice, te registracijske pločice i određenog vozila, radi se o javnoj ispravi. Stoga počinitelj koji premješta registracijsku pločicu s jednog vozila na drugo preinačuje pravu javnu ispravu, a korištenjem tog vozila istu upotrebljava kao pravu.⁶²

9.1.11. Punomoć u koju je okrivljenik dopisao tekst predstavlja javnu ispravu jer je navedena punomoć bila ovjerena od nadležnog organa. Prema tome, radi se o javnoj ispravi koja je sastavljena u propisanom obliku, koju je ovjerio za to nadležni organ u obavljanju svoje službene dužnosti i u sklopu svoje nadležnosti koja mu je povjereno zakonom i zasnovano na zakonu. Prema tome, ne radi se o privatnoj ispravi kao što se pokušava u žalbi obrazložiti, već o javnoj ispravi kao što je sasvim ispravno sud prvoga stupnja obrazložio u svojoj presudi.⁶³

9.1.12. Optuženiku je stavljeno na teret da bi on kazneno djelo iz čl. 311. st. 2. i 1. KZ počinio time što bi na ovaj čamac postavio registarsku pločicu PL ..., znajući da ona pripada čamcu M. M. iz P., što jednostavno nije točno, pošto je iz zapisnika o očevidu jasno vidljivo da se u konkretnom slučaju nije radilo o bilo kakvoj registarskoj pločici, već o naljepnicama crne boje nalijepljenoj registarskoj oznaci PL ..., a budući da na čamac nalijepljena (ili napisana) oznaka luke pripadnosti nije bilo kakva isprava, to ne samo da nema dokaza da bi optuženik na način kako mu je to optužbom stavljeno na teret bilo kakvu javnu ispravu upotrijebio kao pravu, već kazneno djelo za koje se on optužuje po zakonu nije kazneno djelo.⁶⁴

⁵⁹ Iz odluke VSRH, IV- KŽ-76/83 od 10. kolovoza 1983.

⁶⁰ Iz odluke Županijskoga suda u Koprivnici, KŽ-79/97 od 8. srpnja 1997.

⁶¹ Iz odluke Okružnoga suda u Požegi, KŽ-69/90 od 11. travnja 1990.

⁶² Iz odluke Okružnoga suda u Zagrebu, KŽ-678/92.

⁶³ Iz odluke Županijskoga suda u Zagrebu, KŽ-1072/96 od 5. studenoga 1996.

⁶⁴ Iz odluke Županijskog suda u Dubrovniku, KŽ-82/04 od 13. srpnja 2004.

9.1.13. Okrivljenik koji je na svoj nalaz i mišljenje otisnuo pečat s oznakom da je sudski vještak, iako je znao da je brisan iz popisa sudskih vještaka, nije počinio kazneno djelo krivotvorenja isprave. Takva isprava, doduše sadrži jedan neistinit navod, ali je ona unatoč tome prava isprava jer potječe od osobe koja je na njoj označena kao izdavatelj. Lažno stavljanje položaja ili čina uz potpis bitno utječe na dokaznu snagu isprave samo ako dovodi u zabludu o identitetu izdavatelja, što ovdje nije tako. Svaka druga interpretacija odredbe čl. 213. st. 4. KZH značila bi da obuhvaća intelektualni falsifikat, tj. da se odnosi na izdavanje isprave s neistinitim sadržajem, a takve falsifikate obuhvatio je zakonodavac samo u člancima 214., 215. i 227. KZH. Naprotiv, odredbe članka 213. KZH interpretativno su pravilo za odredbe članka 212. KZH, pa se stoga kao i odredbe članka 212. KZH odnose samo na materijalni falsifikat, tj. na izdavanje isprave koja ne potječe od osobe koja je na njima navedena kao izdavatelj.⁶⁵

9.1.14. Ostvarena su sva bitna obilježja kaznenog djela krivotvorenja službene isprave kad je utvrđeno kako je optuženica, da bi prikrla prisvajanje, sakrila ispostavljenu istinitu dokumentaciju.⁶⁶

9.1.15. Počinio je kazneno djelo krivotvorenja službene isprave iz čl. 312. st. 1. i 2. KZ optuženik koji je kao direktor d.o.o. u originalnom obrascu o solventnosti (obrazac BON 2), korektorom izbrisao dan, mjesec i godinu izdavanja, podatak o stanju na žiro-računu i o godišnjem prometu poduzeća, nakon čega je strojopisom unio druge, neistinite podatke, pa tako pripremljeni obrazac fotokopirao i predao oštećenom poduzeću prilikom preuzimanja kupljene robe. Neovjerena preslika obrasca BON 2 predstavlja ispravu u smislu čl. 89. st. 2. KZ jer u svakodnevnom životu neovjerene preslike služe kao dokaz činjenica koje su u njemu navedene. Samo u onim slučajevima kada je zakonom ili drugim normativnim aktom propisano da se neke činjenice mogu dokazivati jedino originalnom ispravom ili ovjerenim prijepisom ili fotokopijom moglo bi se prihvatiti stajalište iz žalbe da neovjereni prijepis ili preslika nemaju karakter isprave u smislu čl. 312. KZ.⁶⁷

9.1.16. Protivno stajalištu prvostupanjskog i drugostupanjskog suda, postupanje okrivljenika – nabava putnih isprava od drugih osoba, predstavlja preinačenje isprava u smislu odredbe čl. 311. st. 1. KZ, koje time postaju lažne isprave. Njegovo činjenje sadrži sva bitna obilježja kaznenog djela krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 1. i 2. KZ. Iz sadržaja njegove odredbe je razvidno da se to kazneno djelo može počiniti na više načina. Jedan od načina počinjenja je i nabava lažne ili preinačene isprave radi uporabe. Naime, u konkretnom slučaju putovnicama, nabavljenim od drugih osoba, više se ne dokazuju one činjenice, koje je imao u vidu izdavatelj putovnica, nego se dokazuju druge činjenice, tj. lažno se dokazuje identitet osoba kojima nadležno tijelo nije ni izdalo te javne isprave. Za ostvarenje bića kaznenog djela iz čl. 311. st. 1. i 2. KZ, je dovoljna i sama radnja nabave lažne ili preinačene isprave radi uporabe, dok do njihove uporabe ne treba ni doći. S obzirom da je prvostupanjski sud nedvojbeno utvrdio kako je okrivljenik zaista postupio na način opisan u optužnici, tj. da je nagovorio D. B. da izvadi putovnicu te mu je nakon toga predao, a okrivljenik je platio i troškove izdavanja, a također da je od M. M. kupio putovnicu za iznos od 500,00 kn, pogrešan je zaključak prvostupanjskog suda da se u činjenju okrivljenika ne stječu bitna obilježja

⁶⁵ Iz odluke VSRH, Kzz-8/92 od 28. travnja 1992.

⁶⁶ Iz odluke VSRH, Kž-72/83 od 11. siječnja 1984.

⁶⁷ Iz odluke Županijskog suda u Bjelovaru, Kž-264/01 od 8. studenog 2001.

kaznenog djela iz čl. 311. st. 1. i 2. KZ. Isto tako, pogrešno je stajalište drugostupanjskog suda, kako nabava putnih isprava u konkretnom slučaju može predstavljati samo pripremnu radnju za izvršenje inkriminiranog kaznenog djela, kao i da se uslijed toga, ne može raditi niti o pokušaju počinjenja kaznenog djela. Naime, sadržaj i smisao zadnje rečenice odredbe čl. 311. st. 1. KZ nedvojbeno ukazuje da su bitna obilježja tog kaznenog djela ostvaruju već samo nabavom putovnica radi uporabe. Budući da su niži sudovi pogrešno zaključili kako inkriminirana radnja okrivljenika nije kazneno djelo te ga slijedom toga prvostupanjski sud na temelju odredbe čl. 354. toč. 1. ZKP oslobodio optužbe, a drugostupanjski sud potvrdio prvostupanjsku oslobađajuću presudu, počinili su povredu kaznenog zakona iz čl. 368. toč. 1. ZKP u vezi s čl. 311. st. 1. i 2. KZ, na koju državni odvjetnik osnovano ukazuje u zahtjevu za zaštitu zakonitosti.⁶⁸

9.1.17. Optuženik je počinio krivično djelo iz čl. 212. st. 2. KZH, te nisu osnovane njegove tvrdnje iz žalbe da pasoš nije bio lažan, te da isti nije nikome pokazivao prilikom prelaska granice, jer carinik to od njega nije tražio, pa da s toga u njegovom ponašanju nema obilježja toga krivičnog djela. Prvostepeni sud pravilno je zaključio da optuženik nije mogao prijeći granicu bez predočavanja putne isprave, što je notorna činjenica, a navedena putna isprava koju je optuženik prethodno kupio u Beču, lažna je jer glasi na tuđe ime i ne predstavlja važeću putnu ispravu optuženika, izdanu od nadležnih organa.⁶⁹

9.1.18. Moguća je konstrukcija produljenog kaznenog djela krivotvorenja isprava, kako je naveo VSRH u pravnom shvaćanju proširene sjednice Kaznenog odjela od 17. lipnja 1985., gdje stoji da načelno nije isključena mogućnost, uz postojanje drugih potrebnih ujedinjavajućih elemenata, konstrukcija produljenog kaznenog djela krivotvorenja isprave u odnosu na štedne knjižice i u svim onim slučajevima kad se krivotvori u više štednih knjižica koje su izdali razni pravni subjekti. Takva je konstrukcija osnovana u pravilu u svim onim slučajevima gdje je to pri ocjeni cjelokupne djelatnosti opravdano.

10. NOVAC

Prema stavak 25. članka 89. KZ, novac je kovano ili papirnato sredstvo plaćanja koje je na temelju zakona u optjecaju u Republici Hrvatskoj ili nekoj stranoj državi.

10.1. Zakonski izraz – novac – u praksi sudova

10.1.1. Sud smatra kako treba odbiti prigovor optuženika koji u svojoj žalbi navodi da se radi o novčanim bonovima, tj. o prijelaznom sredstvu plaćanja i da zato krivotvorenje tih bonova – tolara nije isto što i krivotvorenje drugih valuta, pa da tu okolnost valja ocijeniti kao olakotnu. Slovenski tolar je, naime, u to vrijeme bila novčana jedinica Republike **Slovenije** koju su priznavale i prihvatile i druge države, pa je zato počinitelj koji je krivotvorio tolare

⁶⁸ Iz odluke VSRH, Kzz-6/00 od 8. kolovoza 2000.

⁶⁹ Iz odluke VSRH, I Kž-814/86 od 25. studenog 1986.

počinio krivično djelo iz čl. 148. OKZRH, uz napomenu da naš zakonodavac uopće ne pravi razliku između novca pojedinih država kao sredstva plaćanja.⁷⁰

10.1.2. Isto tako, nije u pravu žalitelj kada u žalbi ističe da je sud prvog stupnja osudio opt. A. P. na prestrogu kaznu, jer je "precijenio stupanj povrede zaštićenog dobra". Prema žalitelju, okolnost da su krivotvoreni jugoslavenski dinari koji se ne mogu plasirati izvan teritorija SRJ znatno umanjuju društvenu opasnost počinjenog kaznenog djela. Treba ukazati da je objekt kaznenog djela iz čl. 274. st. 1. KZ novac. Prema odredbi čl. 89. st. 25. KZ-a novac je sredstvo plaćanja koje je na temelju zakona u opticaju u Republici Hrvatskoj ili nekoj stranoj državi. Pitanje "plasmana" takvog novca nije uvjetovano vrstom valute i to ne može biti kriterij za jačinu povrede zaštićenog dobra. Kako je sud prvog stupnja dao valjane razloge i za vrstu i visinu kazne opt. A. P., i prema mišljenju ovog Vrhovnog suda, kaznom zatvora u trajanju od dvije godine i šest mjeseci ostvarit će se sve svrhe kažnjavanja iz čl. 50. KZ - kako to pravilno ističe i sud prvog stupnja u obrazloženju pobijane presude.⁷¹

11. POKRETNOST STVAR

Pokretna stvar je i svaka proizvedena ili skupljena energija za davanje svjetlosti, toplote ili kretanja, kao i telefonski impulsi. Pojam pokretne stvari određen je u čl. 89. st. 27. Kaznenog zakona.

OKZRH nije imao definiciju pokretne stvari, a KZRH je u čl. 3. navodi da se pokretnom stvari smatra i svaka proizvedena ili skupljena energija za davanje svjetlosti, toplote ili kretanja. Definicija telefonskog impulsa kao pokretne stvari uvedena je u kazneno zakonodavstvo Kaznenim zakonom koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. godine.

11.1. Zakonski izraz – pokretna stvar – u praksi sudova

11.1.1. Telefonski impuls je pokretna stvar. Kako je općepoznato telefon radi na principu pretvaranja električne energije u zvučnu i obratno, i električna energija se koristi za prijenos (kretanje) govora, a mjerna količina je impuls koji ima određenu tržišnu vrijednost. Prema tome u ovom slučaju ispunjeni su uvjeti definicije pokretne stvari, koja može biti predmet oduzimanja, a time i stjecanja protupravne imovinske koristi.⁷²

11.1.2. Stablo koje raste na šumskom zemljištu je pokretna stvar i može biti predmetom krađe ili sitne krađe, kako se navodi u odluci Županijskoga suda u Koprivnici, Kž-77/98 od 19. svibnja 1999. (Izbor odluka VSRH br. 1/99.) U odluci stoji da nije prihvatljivo stajalište prvostupanjskog suda kada smatra da se sječom stabla koje raste na šumskom zemljištu, ne može počiniti kazneno djelo krađe, s obrazloženjem da stablo nije pokretna stvar. Naime, pravilnim tumačenjem odredbe čl. 9. st. 2. Zakona o vlasništvu i

⁷⁰ Iz odluke VSRH, Kž-168/94 od 12. listopada 1994.

⁷¹ Iz odluke VSRH, I Kž-198/03 od 27. svibnja 2003.

⁷² Iz odluke Okružnoga suda u Zagrebu, Kž-1670/86 od 1. srpnja 1986.

drugim stvarnim pravima dolazi se do suprotnog zaključka. Tako se prema citiranom propisu trava, drveće, plodovi i sve upotrebljive stvari koje zemlja rađa na svojoj površini smatraju dijelovima te nekretnine sve dok se ne odvoje od zemlje. Prema tome, u trenutku sječe stabla, posječena stabla postaju pokretnine, ali time ne prestaju biti vlasništvo onoga tko je vlasnik zemljišta na kojem je to stablo raslo.

12. SILA

Opći pojam sile određen je u članku 89. stavku 29. KZ. Prema toj odredbi sila je i primjena hipnoze ili omamljujućih sredstava uporabljenih radi dovođenja koga protiv njegove volje u nesvjesno stanje ili da se onesposobi za otpor.

Apsolutna sila (*vis absoluta*) postoji ako je neka osoba prisiljena na činjenje ili nečinjenje od druge osobe fizičkom silom kojoj se nije mogla nikako oduprijeti. Radnja počinjena pod djelovanjem apsolutne sile nije radnja u kaznenopravnom smislu jer nije motivirana voljom. Počinitelj djela je osoba koja je primijenila silu.

Kompulzivna sila (*vis compulsiva*) psihička je ili fizička prisila koja ne isključuje mogućnost odlučivanja osobe prema kojoj je primijenjena. Radi se i o prisili usmjerenoj na slamanje volje druge osobe koja se onda, iako pod prisilom, ipak odluči na djelo.

12.1. Zakonski izraz – sila – u praksi sudova

12.1.1. Neosnovano se poziva na odredbu čl. 31. KZ optuženica koja je kao turistička inspektorica Ureda za gospodarstvo županije od naplaćenih mandatnih kazni temeljem obavljanja inspeksijskog nadzora prisvojila 51.000,00 kn, počinivši time kazneno djelo pronevjere iz čl. 345. st. 3. KZ, navodeći da je djelo počinila u stanju nužde i pod strašnim pritiscima i prijetnjama upućenim od J. S. da mu pod svaku cijenu vrati dug sa lihvarskom kamatom od 20% mjesečno. Da bi se radilo o postupanju pod djelovanjem sile ili prijetnje u smislu čl. 31. KZ potrebno je da je ta sila ili prijetnja upravljena na počinitelja da ostvari radnje tog konkretnog kaznenog djela koje je i počinio, a ne da učini nešto drugo. U konkretnom slučaju J. S. je optuženici prijetio kako bi je prisilio da mu vrati dug sa lihvarskom kamatom, a ne da ona kao turistička inspektorica protupravno prisvoji novac prikupljen na ime naplaćenih mandatnih kazni.⁷³

12.1.2. Optužnicom državnog odvjetnika terećeni su opt. V.B.J., opt. S.M. i opt. I.V., da su 21. prosinca 1999. godine oko 8,30 sati zajednički i dogovorno prema unaprijed detaljno razrađenom planu počinili kazneno djelo razbojništva iz čl. 218. st. 2. KZ na štetu Z. banke – P. banke, Poslovnica P. u S.M. br. 37, dakle, da su kazneno djelo razbojništva počinili uz dvije kvalifikatorne okolnosti – da je djelo počinjeno u sastavu grupe i uz upotrebu oružja. Sud je, međutim, našao, da su djelo uz uporabu oružja počinili samo opt. V.B.J. i opt. I.V.,

⁷³ Iz odluke Županijskog suda u Bjelovaru, Kž-73/99

dok je opt. S.M. oslobodio od optužbe na temelju čl. 354. st.1. ZKP u svezi čl. 31. KZ zaključivši, da je ista postupala pod utjecajem neodoljive sile, pa da slijedom toga u njezinom postupanju nema kaznenog djela. Sukladno takovom svom stajalištu i očito smatrajući, da ta neodoljiva sila potječe od opt. V.B.J., sud je samoinicijativno izmijenio činjenični opis kaznenog djela- dodavši, da je ova optuženica upravljala vozilom pod prijetnjom opt. V.B.J.. Time je doduše, ovog optuženika stavio u nešto nepovoljniji položaj od onoga za koji je terećen optužnicom i što je moglo utjecati na odmjeravanje kazne, ali nije prekoračio optužbu kako to smatra državni odvjetnik, budući da nije došlo do izmjene u pravnoj kvalifikaciji između djela za koje je optuženik proglašen krivim i onog terećenog u optužnici. Međutim, s druge strane pogrešno utvrđenje te činjenice dovelo je ne samo do toga, da opt. S.M. bude oslobođena od optužbe, nego i do pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja u odnosu na svo troje optuženih, kada njihova djelatnost čini logičnu cjelinu mada se izvan toga, uloga ostalih optuženih u izvršenju djela ne čini spornom. U pravu je državni odvjetnik kada tvrdi da je sud prvog stupnja nekritički zauzeo stajalište, da u postupanju opt. S.M. nema kaznenog djela jer je djelovala pod neodoljivom silom, u smislu čl. 31. st. 1. KZ. Naime, neodoljiva sila u smislu čl. 31. st. 1. KZ znači izravno iznuđivanje nekog ponašanja tako da se onemogućuje voljno upravljanje njime. Osoba pod utjecajem neodoljive sile nema nikakve mogućnost izbora svog ponašanja pa zato na njezinoj strani nema radnje. To da bi opt. S.M. bila pod utjecajem takove neodoljive sile koju ima u vidu čl. 31. st. 1. KZ, ne može biti ni govora, prosto zato što je ona imala mogućnost izbora. Ovo i neovisno o tome što vještak neuropsihijatrijske struke sa aspekta svoje struke iznosi, da ova optuženica, za razliku od opt. I.V., nije imala mogućnost izbora. Tako npr., bez obzira je li se ova optuženica slučajno susrela sa opt. V.B.J. ili se radilo o njihovom prethodno dogovorenom susretu, u oba ta slučaja ona je mogla birati između dvije mogućnost, ili ući u vozilo optuženika ili ne ući. Tek u slučaju, da je utvrđeno, da je optuženica uslijed sile ili prijetnje morala izabrati ono ponašanje koje joj je optuženik takovom silom ili prijetnjom nametnuo, kako bi izbjegla zlo koje je može zadesiti ako tako ne postupi, može se eventualno raspravljati o njezinom postupanju u krajnjoj nuždi u smislu čl. 31. st. 2. KZ, a nikako o ne postojanju djela jer nije poduzela nikakvu voljnu radnju u smislu čl. 31. st. 1. KZ, kao što je to sud pogrešno uzeo. Međutim, teško da se i o tomu ovdje može raditi, već kada se uzme u obzir obrana same optužnice te već izraženo stajalište suda glede opt. I.V., jer bitnih razlika između njihovih postupanja u tom dijelu, za sada i nema. Naime, s pravom državni odvjetnik ukazuje na potrebu kritičnije ocjene obrane ove optužnice kako u dijelu, u kojem ona iznosi da je njezin brat, opt. V.B.J. u noći prije počinjenja kaznenog djela u dva navrata zvao, tako i u dijelu koji se odnosi na njihov navodno slučajni susret i ulaženje u vozilo do kojeg je došlo bez ikakve sile ili prijetnje, vodeći računa da ona i brat žive na području I., udaljenog 60 km od mjesta događaja, pa do onoga što je također sama iskazala, a odnosi se na njezino postupanje nakon što su opt. V.B.J. i opt. I.V. maskirani ušli u banku te o okolnostima pod kojima je napustila mjesto događaja i pod kojima je došlo do pucanja u vozilo kojim je upravljala od strane opt. V.B.J. Naravno, da kod pomne ocjene obrane ove optužnice treba imati u vidu i ono što proizlazi iz obrane opt. I.V. koja obrana zapravo predstavlja, ne samo okolnosno priznanje počinjenih djela od strane ove optužnice nego i terećenje ostalih supočinitelja.⁷⁴

12.1.3. Isto tako, isticanje žalitelja da on nije primjenjivao silu prema ošt. M.B., nije prihvatljiva za ovaj Vrhovni sud, jer iz iskaza oštećenice nedvojbeno proizlazi da je opt. R.P. čitavo vrijeme držao pištolj uperen u gornji dio njenog tijela, a da ju je prije toga, uhvatio za

⁷⁴ Iz odluke VSRH, I KŽ-311/01 od 25. listopada 2001.

ruku, odveo do mjesta iza pulta te tražio od nje da kleči na podu. Takvim postupanjem opt. R.P. u cijelosti je primjenjivao silu prema oštećenici, a u smislu ostvarenja kaznenog djela iz čl. 218. st. 1. KZ-a - kako to pravilno ističe i sud prvog stupnja. Isticanje žalitelja da je opt. R.P. postupao u krajnjoj nuždi, jer je od sebe i svoje obitelji otklanjao predstojeću opasnost od prijetnje P.M., nije prihvatljiva za Vrhovni sud, jer se takva opasnost (ako je uopće postojala) mogla otkloniti na drugi način, a ne počinjenjem tako teškog kaznenog djela, kao što nije prihvatljivo isticanje da je opt. R.P. kazneno djelo razbojništva počinio pod djelovanjem neodoljive sile (st. 1. čl. 31. KZ-a) ili pod djelovanjem prijetnje (st. 2. čl. 31. KZ-a), jer je sud prvog stupnja pravilno zaključio da opt. R.P. u odnosu na P.M. nije bio u pozicije zbog koje bi sud prvog stupnja trebao isključiti protupravnost ili isključiti krivnju na strani opt. R.P. - kako to pravilno ističe i sud prvog stupnja. Kako sud prvog stupnja nije ni pogrešni niti nepotpuno utvrdio činjenično stanje, iz te osnove nije ni povrijedio kazneni zakon na štetu opt. R.P. oglasivši ga krivim zbog kaznenog djela iz čl. 218. st. 2. KZ-a. O primjeni čl. 30. i čl. 31. KZ već je dovoljno bilo riječi u ovoj odluci.⁷⁵

12.1.4. Žalitelj, zapravo, ponavlja obranu da je to kazneno djelo počinio pod djelovanjem neodoljive sile i u krajnjoj nuždi, pa ga je sud trebao, temeljem čl. 31. st. 1. i 30. st. 1. KZ-a, osloboditi optužbe ili pak uzeti da se nalazio u zabludi o okolnostima navedenim u čl. 30. st. 1. KZ-a i ocijeniti da je kazneno djelo pod toč. 1. počinio iz nehaja, a kako se kazneno djelo iz čl. 173. st. 2. KZ-a može počiniti samo s namjerom, trebao ga je i po tom osnovu osloboditi optužbe. Ovo vijeće smatra da je sud prvog stupnja temeljito analizirao obranu optuženika i sve druge dokaze koje je proveo i pravilno zaključio da optuženik nije postupao ni u krajnjoj nuždi, ni pod djelovanjem neodoljive sile, o čemu je u presudi naveo, vrlo opširno logične razloge. Za oba ova kaznenopravna instituta karakteristično je da isključuju protupravnost u postupanju počinitelja samo u slučaju ako su opasnost, sila ili prijetnja ne skrivljeni i ako se na drugi način, od onoga koji poduzima počinitelj, ne bi mogli otkloniti. Nije sporno da je optuženik tijekom jedne noći, u 4. mjesecu 2001. godine, zakartao svoju uštedevinu od 7.000,00 DEM, pozajmio 10.000,00 DEM i to zakartao, pa je pred osobama, koje su "otkupile taj dug" kako to optuženik kaže, pobjegao u drugi grad, a kada su ga tamo pronašli i pokušali fizičkom silom, pa i prijetnjom smrću ishoditi povrat duga, pristao je na njihov zahtjev da prihvati "posao". Iako nije dobio podatke o kakvom se poslu radi izvan svake je sumnje da je bio svjestan da je u pitanju nelegalan posao. Četiri mjeseca nakon što se vratio u Republiku Hrvatsku, a osoba po imenom Beli, jedan iz grupe koja ga je ucjenjivala, dovezao mu vozilo kojim je kasnije počinjeno ovo kazneno djelo, preuzeo je automobil i novac, koji mu je također dao i registrirao ga na svoje ime. Nakon 16 mjeseci, 14. 12. 2002. godine tim je vozilom prevezio drogu u Republiku Hrvatsku, kada je otkriven na graničnom prijelazu. U pravu je sud prvog stupnja kada zaključuje da je optuženik svojim krajnje neodgovornim postupkom stvorio uvjete koje su samo iskoristili članovi grupe, koja se evidentno bavi trgovinom droge, dakle sam sebe stvorio pogodnom žrtvom za korištenje u transportu droge. Nesporno je, nadalje, da optuženik kroz vremensko razdoblje od 4. mjeseca 2001. godine pa do 14. prosinca 2002. godine nije poduzeo bilo što da otkloni stanje kojemu je sam pridonio. On ne vraća, pa ni djelomično dug, ali ne traži ni zaštitu državnih tijela, prvenstveno policije, koja bi mogla pružiti djelotvornu zaštitu i njemu i članovima porodice i na takav, zakonit i uobičajen način, otkloniti opasnost koja mu je prijetila. Sila o kojoj govori optuženik i opasnost koju su stvorili Beli i drugi članovi grupe,

⁷⁵ Iz odluke VSRH, I Kž-546/02 od 22. listopada 2002.

koja se bavila trgovinom drogom, mogle su se otkloniti na drugi način, ali optuženik taj legalni način nije izabrao, pa se i po ocjeni ovoga suda ne može prihvatiti teza obrane da u njegovom postupanju nema protupravnosti iz razloga koji su navedeni u čl. 30. i 31. Kaznenog zakona.⁷⁶

13. ČLANOVI OBITELJI

Članovi obitelji u smislu odredbe čl. 89. st. 30. KZ jesu: bračni i izvanbračni drug, bivši bračni i izvanbračni drug, rođak po krvi u ravnoj lozi, posvojitelj i posvojenik, rođak u pobočnoj liniji do trećeg stupnja zaključno i srodnik po tazbini do drugoga stupnja zaključno, a žive u zajedničkom kućanstvu.

Zakonodavac je definirao članove obitelji, ali ne i pojam - izvanbračni drug - tako da kod njegovog tumačenja u sudskoj praksi postoje određene dvojbe. Obiteljski zakon definira pojam izvanbračnog druga u čl. 3. toga zakona, no praksa kaznenih sudova nije prihvatila tu definiciju.

U kaznenoj oblasti sudovanja s pojmom izvanbračnog druga susrećemo se kod primjene procesnih odredbi koje govore o ispitivanju svjedoka, odnosno oslobođenju od svjedočenja određenog kruga osoba među kojima je i izvanbračni drug. Tako se pojam „izvanbračni drug“ pojavljuje na više mjesta u Zakonu o kaznenom postupku (čl. 62. st. 4., čl. 64. st. 1., čl. 234. st. 1. toč.1., čl. 363. st. 2., 459. st. 1., ZKP) i u Kaznenom zakonu (čl. 89. st. 30., čl. 215. a, čl. 301. st. 4.). Najveće poteškoće kod tumačenja toga pojma imamo prilikom saslušavanja svjedoka, jer je bračni i izvanbračni drug oslobođen obveze svjedočenja u kaznenom postupku, pa utvrđivanje statusa izvanbračnog druga daje svjedoku mogućnost korištenja ove važne zakonske blagodati.

S obzirom na izloženo objašnjenje značenja pojma „izvanbračni drug“ moramo tražiti u drugim zakonima i u sudskoj praksi. Obiteljski zakon određuje pojam izvanbračnog druga, za potrebe toga postupka, pa ga definira u članku 3. Zakona. Prema toj odredbi učinci izvanbračne zajednice primjenjuju na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugoj izvanbračnoj zajednici, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete.

Obiteljski zakon, kako iz naprijed navedenog proizlazi za postojanje izvanbračne zajednice traži postojanje dva pozitivna utvrđenja i jedno negativno. Pozitivno utvrđena su osnutak zajednice dvije osobe suprotnog spola koje nisu u braku i trajanje te zajednice najmanje tri godine, uz izuzetak da može trajati i kraće, ali samo onda ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Negativno utvrđenje sastoji se u tome da osobe ne smiju živjeti u drugoj izvanbračnoj zajednici.

Kao što vidimo definicija izvanbračne zajednice iz Obiteljskog zakona prilagođena je pravima i obvezama koje se tim zakonom uređuju, pa je teško izravno primjenljiva u kaznenom pravu. Izvanbračnu zajednicu Obiteljski zakon ne priznaje ako je zasnovana među

⁷⁶ Iz odluke VSRH, I KŽ-778/03 od 27. siječnja 2004.

osobama koje se već nalaze u braku bez obzira da li je taj brak faktički davno prestao. Ovaj uvjet suci u kaznenom postupku nisu tražili, da bi nekoj zajednici priznali status izvanbračne zajednice, sa svim pravima koja iz nje u kaznenom postupku proizlaze, kao što vidimo u odluci navedenoj u sudskoj praksi pod 12.1.1.

Trajanje izvanbračne zajednice od najmanje tri godine, kao daljnji uvjet koji također mora biti ispunjen prema Obiteljskom zakonu, kazneni sudovi također nisu tražili, a ponegdje niti utvrđivali, kada stranke nisu stavljale prigovora u tome pravcu. No, da i u kaznenom postupku sudovi ne priznaju status izvanbračnog druga, za izvanbračni život koji traje vrlo kratko ukazuje odluka koja slijedi pod brojem 12.1.2.

Rodbina izvanbračnog druga, prema praksi sudova, ne može koristiti zakonsku blagodat ne svjedočenja, jer je zakonodavac to pravo priznao samo izvanbračnome drugu počinitelja kaznenoga djela (vidi – sudska praksa pod 13.1.7.).

Pitanjima postojanja još jedne izvanbračne zajednice, osim one, na koju se okrivljenik ili svjedok poziva, koliko nam je poznato nije bila predmet raspravljanja u kaznenim postupcima, no kad se pojavi sigurno će biti interesantno vidjeti kako će kazneni suci tumačiti tu važnu činjenicu. Dali će priznati blagodat ne svjedočenja i osobama koje paralelno žive u više izvanbračnih zajednica i uz to su možda još formalno u braku sa trećom osobom. Jednako tako biti će interesantna i odluka suda u slučaju kada se prvi put pojavi da se netko poziva na blagodat ne svjedočenja, navodeći da živi u istospolnoj izvanbračnoj zajednici.

Promatrajući iz pozicije okrivljenika utvrđivanje postojanja izvanbračne zajednice s nekom osobom, okrivljeniku ponekad može ići u korist, a ponekad na štetu, bez obzira dali se radi o primjeni odredbi materijalnog ili procesnog zakona (vidi – pod sudskom praksom 12.1.3. i 12.1.4.).

Oko tumačenja zakonskog izraza „izvanbračni drug“ u kaznenom pravu biti će sigurno još dilema u sudskoj praksi, a uz postojeće nedoumice sigurno će se pojaviti i nove, pa bi ovom problemu trebalo prići oprezno, jer utvrđivanje postojanja ili ne postojanja takve zajednice ima dalekosežne učinke. Ne zalažemo se da se za objašnjenje pojma izvanbračne zajednice u kaznenom pravu poslužimo definicijom takve zajednice iz Obiteljskog zakona, no priznavanje toga statusa kratkotrajnim zajednicama, bez ikakvih provjera, također nije dobrodošlo.

Izmjene i dopune Kaznenog zakona koje su u tijeku⁷⁷, mijenjaju i definiciju članova obitelji na taj način da se u čl. 89. st. 30. KZ na kraju rečenice briše zarez i riječi „a žive u zajedničkom domaćinstvu“.

13.1. Zakonski izraz – izvanbračni drug – u praksi sudova

13.1.1. Vrhovni sud u svojoj odluci⁷⁸ navodi da je istražni sudac ponovno pozvao svjedokinju D. B. za dan 29. travnja 2004. godine i kao izvanbračnu suprugu III-opt. S. K.

⁷⁷ Koje je Vlada RH uputila Saboru 28. travnja 2006. godine

⁷⁸ Iz odluke VSRH, I KŽ-714/04 od 29. srpnja 2004.

upozorio da je oslobođena dužnosti svjedočenja, ali njezinu izjavu da se odriče blagodati nije ubilježio u zapisnik. Stoga se, u skladu s odredbom čl. 235. ZKP na njezinom iskazu ne može temeljiti sudska odluka pa je prvostupanjski sud, na temelju odredbe čl. 78. st. 1. ZKP pravilno izdvojio njezin iskaz iz spisa. S obzirom na navedeno nedvojbeno stajalište istražnog suca kako je svjedokinja D. B. izvanbračna supruga III-opt. S. K., suprotni žalbeni navodi državnog odvjetnika nisu osnovani. Iz stanja spisa je vidljivo da je III-opt. S. K. napustio bračnu zajednicu i nakon toga živi D. B. kod njezinih roditelja. Protivno stajalištu državnog odvjetnika, okolnost da je opt. S. K. formalno bio u braku u kojem se rodilo i dijete, ne isključuje postojanje izvanbračne zajednice s drugom ženskom osobom.

13.1.2. Iz ocjene provedenih dokaza proizlazi pogrešan zaključak suda prvog stupnja da je M. M. stekla položaj izvanbračne supruge okrivljenika samo zbog toga što je ustrajala u odluci da zaključi brak s okr. I. J., te povremeno živjela u kući njegovih roditelja kad su se oni nalazili u Republici Hrvatskoj, a okrivljenik u pritvoru, koje okolnosti nisu mjerodavne za ocjenu postojanja ili nepostojanja izvanbračne zajednice u kojoj bi ona onda stekla status izvanbračne supruge, na temelju kojeg bi mogla posljedično i prihvatiti blagodati ne svjedočenja. Naime, cijeneći s jedne strane njezinu izjavu da je ta izvanbračna zajednica trajala svega 21 dan, nakon čega je okr. I. J. pritvoren, a posebice cijeneći njezin iskaz na zapisniku od 7. prosinca 1998. godine iz kojeg proizlazi da ona nema namjeru se udati za okr. I. J., su one okolnosti koje, neovisno o tome što je svjedokinja sada promijenila svoje mišljenje u pogledu namjere zaključenja braka, koje govore u prilog nepostojanja izvanbračne zajednice (na temelju koje bi neka osoba mogla steći status izvanbračne supruge). Ovdje se, sukladno pravnoj praksi, prije svega, predmnijeva postojanje duže vrijeme izvanbračne zajednice, koja je istovremeno i gospodarska zajednica, te zajednica u kojoj se rađaju djeca, neovisno o njihovoj eventualnoj namjeri kasnijeg zaključenja braka. Takva zajednica očito između okr. I. J. i svjedokinje M. M., nije postojala u vremenu od 21 dan koliko su oni živjeli zajedno, nego bi se prije moglo reći da se radi o jednoj zajednici dvoje mladih neformalnog tipa, s mogućnošću svakodnevnog raskida te kratkotrajne zajednice života između djevojke i dečka. Iz izloženog, dakle, proizlazi da u vrijeme davanja svjedočkih iskaza M. M. nije imala svojstvo izvanbračne supruge okrivljenika zbog čega joj, s pravom niti istražni sudac, smatrajući da se ne radi o izvanbračnoj zajednici, nije priznao svojstvo izvanbračne supruge, i samim time otklonio je njenu izjavu kojom prihvaća blagodati ne svjedočenja.⁷⁹

13.1.3. Postojanja izvanbračne zajednice koristilo je počiniteljici kaznenog djela iz čl. 301. KZ. Vrhovni sud⁸⁰ navodi da državni odvjetnik nije u pravu kada se žali zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja u odnosu na toč. 2. izreke prvostupanjske presude, tj. u odnosu na oslobađajući dio. Suprotno navodima državnog odvjetnika pravilno je stajalište prvostupanjskog suda da se u konkretnom slučaju postupanje IV-opt. K.V., s obzirom da je njezin izvanbračni drug bio sudionik u počinjenju kaznenog djela, ima smatrati kao pomaganje njemu, iako je obavila prijevoz III-opt. Š.M. i V-opt. B.P. iz svoje klijeti. Naime, u slučaju kada ima više sudionika u počinjenju kaznenog djela pružanjem pomoći od strane osobe koja je, osim drugih propisanih slučajeva, u braku ili živi u izvanbračnoj zajednici s jednim od sudionika, u smislu odredbe čl. 301. st. 4. KZ-a ne ostvaruje se kazneno djelo iz čl. 301. st. 1. KZ-a, bez obzira kojem sudioniku je konkretna pomoć pružena, jer pružanjem pomoći jednom od sudionika pruža se, po prirodi stvari ujedno i pomoć bračnom ili

⁷⁹ Iz odluke VSRH, I Kž-522/99 od 15. srpnja 1999.

⁸⁰ Iz odluke VSRH, IKž-859/01 od 17. listopada 2002.

izvanbračnom drugu kao sudioniku u počinjenju kaznenog djela. Stoga nije utemeljen žalbeni prigovor državnog odvjetnika kako je činjenično stanje pogrešno utvrđeno, jer da opt. K.V. nije pružala pomoć niti jednoj od osoba navedenih u citiranoj zakonskoj odredbi čl. 301. st. 4. KZ.

13.1.4. U drugom slučaju utvrđivanje postojanja izvanbračne zajednice okrivljenicima je naštetilo. Vrhovni sud u svojoj odluci ističe da sud prvog stupnja nije decidirano naveo da je činjenicu postojanja izvanbračne zajednice utvrdio ne samo iz obrane oboje optuženih koje su se u tom dijelu konačno ipak usaglasile, jer je optuženik izjavio da su prije uhićenja živjeli na različitim adresama oko sedam mjeseci, a optuženica je najprije rekla da su živjeli oko dva mjeseca zajedno a kasnije je, ipak govorila o nekoliko mjeseci, nego i iz iskaza svjedoka dvoje svjedoka kojima je činjenica o zajedničkom životu optuženih bila poznata, neovisno o tomu što su oni prodaju odnosno kupnju druge ugovarali samo s optuženicom, a ne i s optuženikom, jer su ovu optuženicu od ranije i poznavali. Stoga je sud prvog stupnja, suprotno žalbenoj tvrdnji, pravilno uzeo, da su optuženici kroz inkriminirani period ne samo ostvarili izvanbračnu zajednicu nego je jedan optuženik znao za djelatnost drugoga pa je istovremeno, na temelju te činjenice pravilno utvrdio i postojanje kvalificiranog elementa udruživanja optuženih za kupoprodaju droge.⁸¹

13.1.5. Ponekad se žalitelji pozivaju na postojanje izvanbračne zajednice i onda kada je ona davno prestala, pa se tako u jednoj odluci⁸² navodi da žalitelj upire na postupovnu povredu iz čl. 367. st. 2. ZKP, nalazeći da se presuda temelji na iskazu svjedoka N. L. koja je u vrijeme počinjenja djela živjela u izvanbračnoj zajednici s optuženikom zbog čega je ona, po svom procesno-pravnom statusu privilegirani svjedok koji je oslobođen obaveze svjedočenja, a to upozorenje ona od strane prvostupanjskog suda nije dobila, niti se izričito odrekla tog prava, a to moguće upozorenje i odricanje nije ubilježeno u zapisnik. Suprotno izloženim tvrdnjama žalitelja, iz iskaza svjedokinje N. L., kao i svjedokinje M. P. proizlazi da je izvanbračna zajednica između optuženika i svjedokinje N. L. definitivno prestala početkom 1998. godine, a čak štoviše neposredno prije samog događaja svjedokinja M. P. i svjedokinja N. L. prijavile su optuženika redarstvenim vlastima zbog ozbiljnih prijetnji upućenih njima, a iz njihovih iskaza također proizlazi da su u to vrijeme tražile zajedno stan u S. Jedine kontakte koje su imali optuženik i svjedokinja N. L. u vrijeme događaja odnosili su se na podjelu one imovine koja je ostala od njihovog zajedničkog djelovanja u privatnom poduzeću optuženika. Iz izloženog, dakle, proizlazi da je izvanbračna zajednica između svjedokinje N. L. i optuženika prestala već početkom 1998. godine, dakle više od pola godine prije učina djela, zbog čega nema ni postupovne povrede iz čl. 235. ZKP niti se radi o dokazu na kojem se ne bi mogla temeljiti sudska odluka u smislu čl. 9. st. 2. ZKP.

13.1.6. Prema odredbi stavka 2. članka 331. ZKP vijeće će tijekom glavne rasprave odlučiti da se zapisnici i obavijesti predviđeni u članku 78. tog Zakona izdvoje iz spisa i odvojeno čuvaju (članak 78.), ako nije prije donesena odluka o njihovu izdvajanju. Zbog svega iznesenog valjalo je na temelju članka 331. stavka 2. u vezi s člankom 78. stavkom 3. ZKP-a riješiti kao pod točkom I. izreke. D. B. bila je pozvana radi ispitivanja u svojstvu svjedoka pred istražnog suca ovog suda za dan 6. veljače 2004. te je, nakon utvrđenja suda da

⁸¹ Iz odluke VSRH, I Kž-579/97 od 26. ožujka 1998.

⁸² Iz odluke VSRH, I K-337/00 od 14. rujna 2000.

je ona izvanbračna supruga III optuženog K., bila poučena o pravu da ne svjedoči u skladu s odredbom članka 234. stavkom 1. točkom 1. ZKP-a. Svjedokinja je tada prihvatila blagodat pa nije ispitana. Međutim, istražni sudac ponovno je ispitao svjedokinju D. B. 29. travnja 2004. U tom zapisniku konstatirano je i da je "svjedok ... upozoren da je oslobođen dužnosti svjedočenja (čl. 234. ZKP) pa izjavljuje:" (1. odlomak na 2. strani zapisnika). Međutim, nije konstatirano i odricanje od blagodati ne svjedočenja. Pritom se napominje da iz osobnih podataka III optuženog K. proizlazi da je on oženjen M. K., ali ovaj sud smatra da ta okolnost ne isključuje mogućnost da on živi s D. B. u izvanbračnoj zajednici koja bi predstavljala razlog za njezino oslobođenje od obveze svjedočenja u smislu članka 234. stavka 1. točke 1. ZKP. Naime, odredba članka 3. Obiteljskog zakona ("Narodne novine" broj 116/03 i 17/04) propisuje samo da se učinci tog Zakona odnose na onu izvanbračnu zajednicu koja ispunjava uvjete propisane tim člankom, ali ne određuje i opći pojam izvanbračne zajednice, a pogotovo ne pojam izvanbračne zajednice kako se on treba tumačiti u kaznenom pravu - kao trajnija ekonomska, emocionalna i spolna zajednica života žene i muškarca (a kako to proizlazi iz odredbe članka 89. stavka 30. KZ koji ne određuje ograničenja propisana člankom 3. OZ-a). Zbog toga ovo vijeće nalazi da je D. B. izvanbračna supruga III optuženog K. koja ima blagodat ne svjedočenja u skladu s odredbom članka 234. stavkom 1. točkom 1. ZKP. Prema odredbi članka 235. ZKP, ako je kao svjedok ispitana osoba koja ne mora svjedočiti (članak 234.), a nije na to upozorena ili se nije izričito odrekla toga prava, ili ako upozorenje i odricanje nije ubilježeno u zapisnik, na takvu iskazu svjedoka ne može se temeljiti sudska odluka. Prema odredbi članka 78. stavka 1. ZKP, kada je u tom Zakonu propisano da se na nekom dokazu ne može utemeljiti sudska odluka, istražni će sudac na prijedlog stranaka ili po službenoj dužnosti riješiti o izdvajanju toga dokaza iz spisa najkasnije do završetka istrage. Budući da istražni sudac do završetka istrage nije donio rješenje o izdvajanju niti ovog zapisnika, valjalo je na temelju članka 331. u vezi s člankom 78. stavkom 1. i člankom 235. ZKP riješiti kao pod točkom II. izreke.⁸³

13.1.6.1. Vrhovni sud Republike Hrvatske, odbio je žalbu državnog odvjetnika na gore navedeno rješenje, a u svojoj odluci navodi da Državni odvjetnik Republike Hrvatske neosnovano pobija prvostupanjsko rješenje, jer je prvostupanjski sud ispravno postupio kada je zapisnik istražnog suca o ispitivanju svjedokinje D. B. izdvojio iz spisa. Naime, iz stanja spisa je vidljivo da je istražni sudac već na zapisniku od 6. veljače 2004. godine glede svjedokinje D. B. utvrdio da je ona izvanbračna supruga III-opt. S. K., te ju je poučio da u skladu s odredbom čl. 234. st. 1. toč. 1. ZKP ne mora svjedočiti, odnosno da je oslobođena od svjedočenja. Ona je prihvatila spomenutu blagodat i izjavila da ne želi svjedočiti. Međutim, istražni sudac je ponovno pozvao svjedokinju D. B. za dan 29. travnja 2004. godine i kao izvanbračnu suprugu III-opt. S. K. upozorio da je oslobođena dužnosti svjedočenja, ali njezinu izjavu da se odriče blagodati nije ubilježio u zapisnik. Stoga se, u skladu s odredbom čl. 235. ZKP na njezinom iskazu ne može temeljiti sudska odluka pa je prvostupanjski sud, na temelju odredbe čl. 78. st. 1. ZKP pravilno izdvojio njezin iskaz iz spisa. S obzirom na navedeno nedvojbeno stajalište istražnog suca kako je svjedokinja D. B. izvanbračna supruga III-opt. S. K., suprotni žalbeni navodi državnog odvjetnika nisu osnovani. Iz stanja spisa je vidljivo da je III-opt. S. K. napustio bračnu zajednicu i nakon toga živi s D. B. kod njezinih roditelja. Protivno stajalištu državnog odvjetnika, okolnost da je opt. S. K. formalno bio u braku u kojem se rodilo i dijete, ne isključuje postojanje izvanbračne zajednice s drugom ženskom osobom. Na temelju svega navedenog žalba državnog odvjetnika nije osnovana, a

⁸³ Iz odluke Županijskog suda u Zagrebu, K-89/04 od 29. lipnja 2004.

kako ne postoje povrede zakona iz čl. 398. st. 4. ZKP na koje drugostupanjski sud pazi po službenoj dužnosti, trebalo je žalbu odbiti na temelju odredbe čl. 398. st. 3. ZKP pa je riješeno kao u izreci ovog rješenja.⁸⁴

13.1.7. Osnovano državni odvjetnik tvrdi da veze između rodbine izvanbračnog druga i počinitelja kaznenog djela nisu pravno relevantne u smislu čl. 234. ZKP. Zakonodavac je pravo ne svjedočenja u toč. 1. čl. 234. ZKP-a priznao samo izvanbračnom drugu počinitelja kaznenog djela, što je u skladu s odredbom čl. 3. Obiteljskog zakona, koji izvanbračnu zajednicu izjednačuje s bračnom u pogledu prava i obaveza koje proizlaze iz tog Zakona. Da je zakonodavac htio izjednačiti odnos počinitelja kaznenog djela sa srodnicima bračne i izvanbračne supruge naglasio bi to u odredbi čl. 234. toč. 2. ZKP-a, kao što je to učinio u toč. 1. te odredbe u odnosu na bračnog i izvanbračnog druga, što se s pravom ističe u žalbi državnog odvjetnika. Prema tome, ovaj sud smatra da brat izvanbračne supruge počinitelja kaznenog djela nije oslobođen obaveze svjedočenja, pa je sud povrijedio zakon kada je njegov iskaz, koji je dao istražnom sucu 14. studenog 2001. godine izdvojio iz spisa.⁸⁵

14. RAČUNALNI PODATAK - RAČUNALNI SUSTAV - RAČUNALNI PROGRAM

Računalni podatak je svako iskazivanje činjenica, informacija ili zamisli u obliku prikladnom za obradu u računalnom sustavu.

Računalni sustav je svaka naprava ili skupina međusobno spojenih ili povezanih naprava, od kojih jedna ili više njih na osnovi programa automatski obrađuju podatke.

Računalni program je skup računalnih podataka koji su u stanju prouzročiti da računalni sustav izvrši određenu funkciju.

Ova tri nova zakonska izraza posljedica su uvođenja u Kazneni zakon novih kaznenih djela, odnosno izmjena već postojećih. Posljednjim izmjenama zakona koje se primjenjuju od 1. listopada 2004. godine, unijele su u zakon dva potpuno nova kaznena djela, kazneno djelo iz čl. 223.a - računalno krivotvorenje i kazneno djelo iz čl. 224.a – računalna prijevara, te izmijenjeni čl. 223. pod ranijim nazivom – oštećenje i uporaba tuđih podataka, a danas pod istim brojem članka imamo kazneno djelo pod nazivom – povreda tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka, programa ili sustava.

U sva tri naprijed spomenuta članka zakona spominju se izrazi računalni podatak, računalni sustav i računalni program, radi čega su ti izrazi posebno definirani u čl. 89. KZ.

Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenoga zakona od 15. srpnja 2004. (NN, br. 105/04), koji se primjenjuje od 1. listopada 2004. godine u Zakon je unesen novi naziv članka 223. i potpuno novi sadržaj. Raniji naziv ovoga članka je – Oštećenje i uporaba tuđih podataka. U obrazloženju za donošenje ovih izmjena se navodi da se izmjenom naziva i teksta članka 223. provodi usklađivanje hrvatskog kaznenog prava s preuzetim međunarodnopravnim obvezama propisanim Konvencijom o kibernetičkom kriminalu (NN,

⁸⁴ Iz odluke VSRH, KŽ-714/04 od 29. srpnja 2004.

⁸⁵ Iz odluke VSRH, I KŽ-397/05 od 31. svibnja 2005.

MU 9/2002). Cilj kaznenopravne zaštite jest sprječavanje stvaranja i širenja tzv. crnih tržišta naprava i instrumenata kojima se omogućava počinjenje kaznenih djela protiv tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka i sustava. Tako će se o kaznenom djelu iz st. 6. raditi kod npr. izrade programa kojima se mogu generirati računalni virusi ili kod prodaje računalnih programa kojima se «probijaju» zaštitne mjere za onemogućavanje pristupa računalnom sustavu. Posjedovanje ovakvih naprava, programa, podataka i sl. kažnjivo je samo ako netko to posjeduje radi daljnjeg raspačavanja ili prodaje. U čl. 223. st. 1. inkriminirano je ponašanje iz čl. 2. Konvencije - NEZAKONITI PRISTUP – u kojoj se ističe da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi se unutarnjim zakonodavstvom kaznenopravno sankcionirao namjerni čin neovlaštenog pristupanja cjelini ili dijelu računalnog sustava. Stranka može propisati da kazneno djelo mora biti počinjeno povredom sigurnosnih mjera s namjerom pribavljanja računalnih podataka ili s nekom drugom nepoštenom namjerom, ili u pogledu računalnog sustava koji je spojen s drugim računalnim sustavom

U obrazloženju Zakona o izmjenama i dopunama KZ se navodi da se novim člankom 223. a propisuje kazneno djelo koje se odnosi na zabrane iz međunarodnog prava, a hrvatsko kazneno pravo se usuglašava s preuzetim obvezama iz tog prava. Naziv kaznenog djela: računalno krivotvorenje preuzet je iz naziva članka 7. Konvencije o kibernetičkom kriminalu (NN, MU 9/2002) u kojem se navodi da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi se unutarnjim zakonodavstvom kaznenopravno sankcionirao namjerni čin neovlaštenog unošenja, mijenjanja, brisanja ili činjenja neuporabljivima računalnih podataka, koji kao posljedicu ima nevjerodostojnost podataka, pri čemu postoji namjera da se oni u pravne svrhe smatraju vjerodostojnima, ili da se po njima postupa kao da su takvi, i to bez obzira jesu li ti podaci izravno čitljivi i razumljivi. Strana može propisati da tek postojanje prijevarne ili slične nepoštene namjere povlači kaznenu odgovornost.

Uz čl. 224. a KZ se navodi da s obzirom da računalna prijevara obuhvaća niz specifičnih postupaka na koje nije moguće primijeniti inkriminaciju tradicionalne prijevare (u hrvatskom KZ to je čl. 224), npr. nema dovođenja u zabludu druge osobe već je suština zabranjenog djelovanja u nedopuštenoj manipulaciji računalnim podacima odnosno u ometanju nesmetanog funkcioniranja računalnog sustava ili programa, bilo je potrebno propisati novo kazneno djelo koje bi osiguralo zaštitu od pojavnog oblika čija je opasnost zbog razvitka tehnologije sve izraženija. Posljedica djela je prouzročenje štete drugome (fizička ili pravna osoba). Razlika između st. 1. i 2. je u pobudi – kod osnovnog oblika djela počinitelj postupa s ciljem da za sebe ili drugoga pribavi protupravnu imovinsku korist, dok je kod stavka 2. cilj počinitelja da ošteti drugoga. Novim člankom 224.a propisuje se kazneno djelo koje se odnosi na zabrane iz međunarodnog prava, a hrvatsko kazneno pravo se usuglašava s preuzetim obvezama iz tog prava.

Naziv kaznenog djela: računalna prijevara preuzet je iz naziva članka 8. Konvencije o kibernetičkom kriminalu (NN, MU 9/2002), u kojem se navodi da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi se unutarnjim zakonodavstvom kaznenopravno sankcionirao namjerni čin neovlaštenog uzrokovanja štete na imovini drugoga: - bilo kakvim unošenjem, mijenjanjem, brisanjem ili činjenjem neuporabljivima računalnih podataka - bilo kakvim ometanjem funkcioniranja računalnog sustava s prijevarnom ili nepoštenom namjerom neovlaštenog pribavljanja ekonomske koristi za sebe ili drugoga.

15. GENETSKI ISTOVJETNO BIĆE

Genetski istovjetno ljudsko biće je ono ljudsko biće koje s drugim živim ili mrtvim ljudskim bićem dijeli isti set gena stanične jezgre.

U obrazloženju prijedloga za donošenje izmjena Zakona navodi se da novi stavak 34. u članku 89. KZ koji određuje pojam "genetski istovjetno ljudsko biće" se predlaže radi usklađivanja hrvatskog kaznenog prava s preuzetim međunarodnopravnim obvezama i to čl. 1. para 2.⁸⁶ Dodatnog protokola uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića (NN, MU 13/2003).

Za definiranjem zakonskog izraza – genetski istovjetno ljudsko biće – pokazala se potreba uvođenjem u Kazneni zakon novog kaznenog djela u članku 97.a KZ. Tim člankom propisuje se kazneno djelo koje se odnosi na zabrane iz međunarodnog prava, a hrvatsko kazneno pravo se usuglašava s preuzetim obvezama iz tog prava. Naziv i sadržaj kaznenog djela: zabrana kloniranja ljudskog bića preuzeti su iz čl. 1.⁸⁷ Dodatnog protokola uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića (NN, MU 13/2003).

U obrazloženju prijedloga uz čl. 97.a. KZ navodi se da znanstveni napredak na polju kloniranja sisavaca, posebice putem diobe zametka i prijenosa jezgre uz uvažavanje činjenice da kloniranje ljudskih bića može postati tehnički moguće, upućuje na potrebu da se u nacionalnom zakonodavstvu takvi postupci, a temeljem preuzetih međunarodnih obveza, predvide kao kaznena djela. Uporaba ljudskih bića u namjernom stvaranju genetski istovjetnih bića suprotna je ljudskom dostojanstvu i predstavlja zlouporabu biologije i medicine i ugrožava dostojanstvo i identitet svih ljudskih bića. Zabrana kloniranja ljudskih bića, međutim, kao jedna od najtežih i najopasnijih zlouporaba medicine, ne znači ujedno i zabranu bilo kakvih manipulacija odnosno kloniranja stanica i tkiva za potrebe medicinskih istraživanja ili u terapijske svrhe.

16. PLAĆENIK

Plaćenik je osoba posebno novačena u zemlji ili u inozemstvu kako bi se borila u oružanom sukobu ili radi sudjelovanja u zajedničkom činu nasilja koje je usmjereno na rušenje vlade ili na neki drugi način podrivanje ustavnog poretka ili teritorijalne cjelovitosti države, koji nije državljanin strana u sukobu niti živi na području koje nadzire strana u sukobu, pripadnik oružanih snaga strane u sukobu odnosno strane na čijem se području poduzima akcija, niti ga je poslala država koja nije strana u sukobu kao službenog pripadnika svojih oružanih snaga, a koja je motivirana na sudjelovanje u neprijateljstvima isključivo osobnim dobitkom koji znatno prelazi visinu naknade koja je obećana ili se plaća borcima

⁸⁶ 2. U svrhu primjene ovoga članka, termin ljudsko biće »genetski istovjetno« drugom ljudskom biću znači ljudsko biće koje s drugim dijeli isti set gena stanične jezgre.

⁸⁷ Članak 1. 1. Zabranjen je svaki postupak namijenjen stvaranju ljudskog bića genetski istovjetnog drugom ljudskom biću, bilo živom ili mrtvom. 2. U svrhu primjene ovoga članka, termin ljudsko biće »genetski istovjetno« drugom ljudskom biću znači ljudsko biće koje s drugim dijeli isti set gena stanične jezgre.

sličnog čina i zvanja u oružanim postrojbama strane koja sudjeluje u neprijateljstvima.

Novi stavak 35. u članku 89. koji određuje pojam "plaćenik" predlaže se radi usklađivanja hrvatskog kaznenog prava s preuzetim međunarodnopravnim obvezama i to člankom 1. Međunarodne konvencije protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika⁸⁸ (NN, MU 12/99)

⁸⁸ Članak 1. U smislu ove Konvencije, 1. plaćenik je osoba: (a) koja je posebno novačena lokalno ili u inozemstvu kako bi se borila u oružanom sukobu; (b) koja je motivirana da sudjeluje u neprijateljstvima nošena željom za osobnim dobitkom, a strana u sukobu ili netko u njeno ime joj je obećao materijalnu naknadu koja znatno prelazi razinu naknade koja je obećana ili se plaća borcima sličnog čina i zvanja u oružanim postrojbama te strane; (c) koja nije državljanin strane u sukobu niti živi na području koje nadzire strana u sukobu; (d) koja nije pripadnik oružanih snaga strane u sukobu; i (e) koju nije poslala država koja nije strana u sukobu kao službenog pripadnika svojih oružanih snaga. 2. Plaćenik je također svaka osoba koja je u bilo kojim drugim okolnostima: (a) posebno unovačena lokalno ili u inozemstvu radi sudjelovanja u zajedničkom činu nasilja koje je usmjereno na: (i) rušenje vlade ili na neki drugi način podriivanje ustavnog poretka države; ili (ii) podriivanje teritorijalne cjelovitosti države; (b) motivirana da u tomu sudjeluje nošena željom za pozamašnim osobnim dobitkom, a potaknuta na to obećanjem ili isplatom materijalne naknade; (c) nije državljanin niti živi u državi protiv koje je takvo djelo usmjereno; (d) nije poslana po službenoj dužnosti od strane države; i (e) nije pripadnik oružanih snaga države na čijem se području poduzima akcija.